

POŽAR NA PRISOJU

Albin Šivic

Albin Šivic se je rodil leta 1921 na Gorenjskem (Dobropolje pri Radovljici) v delavski družini, oče je bil čuvaj proge. Že kot otrok je moral od doma, šolal se je v Vinkovcih, Osijeku in nato v Kranju, kjer je 1939 maturiral. Istega leta se je vpisal na medicinsko fakulteto v Ljubljani, leta 1942 je odšel v partizane, diplomiral je v Ljubljani 1948. Kot študent medicine je bil ves čas svoje partizanščine sanitetni referent v raznih enotah na Slovenskem in Hrvaškem; po vojni, po diplomi, se je spet vrnil v vojsko, kjer je kot sanitetni oficir služboval v raznih krajih med Ljubljano, Beogradom, Nišem in Skopjem, največ na upravnih mestih sanitetne službe JLA.

Prvi »literarni poskusi« Albina Šivica segajo v čas tik pred drugo svetovno vojno (objavljal je v Mentorju), vendar ga je vojna za dolgo odvrnila od literature, k pisanju se je vrnil po vojni, po končanem študiju, vendar najprej na področju publicistike, v svoji stroki: tako je nastala monografija Sanitetna služba NOV v Istri, za katero je bil nagrajen z nagrado »22. december« (1963). Hkrati se je avtor »na tihem« spet vračal k leposlovju: zdaj piše predvsem prozo, pa tudi pesmi in esejistiko. Prvo novelo je objavil pred leti v Sodobnosti, pozneje se je še nekajkrat oglasil, tokrat pa mu naša revija v pričujoči in naslednji številki objavlja daljši tekst Požar na Prisoju

Tale pripis zapisujem, ko sem po hujšem premoru pregledal ponovno zvezek, zlasti še nekaj njegovih najbolj tehničnih strani... Danes je spet novo leto in je sleherni premik zelo zelo tehten. Če bom ob letu imel priložnost še sedeti za tole pisalno mizo, se bom mogoče odločil

sežgati te nepotrebne sledove . . . Vsak človek bi sicer hotel imeti sledove. Če pa tega ne bom utegnil storiti, zaupam v človeško pamet, da se ne bo ozirala na mrtve stvari. Narava mu bo hvaležna.

(Pisec)

Prosinec . . .

Sem general armade, ki zasluži, da bi se je človek spominjal. Pravzaprav — tale stavek sem zapisal brez pravega zavestnega vzroka. Toda to ni zdaj prav nič več važno, kajti tedaj, ko sem odprl pravo belo stran pričujočega zvezka, lahko govorim, kot pač utegne govoriti človek, ki gleda samo še na svojo lastno podobo. Tale armada namreč, katere general sem, je nekaj, kar je nastalo v prostoru, ki poraja otroke. Fragment, izseček. Menda sem kar že dokončno prepričan, da je ves svet sestavljen iz točk, ki se poskušajo zgnesti v celoto, in samo iz točk — sam sem jim poveljeval, ne nešetokrat, ampak resnično dostikrat, zdaj je pred mano mreža teh točk, in moja podoba ni nič drugega kot njihovo suženjsko naličje, nobene zveze nisem doživel med njimi. Zato zasluži, da bi se je spominjal. Bila je nova točka in vsi moji tovariši so jo doživeli enako. Vendar pa seveda nasplošno ni mogoče mimo tega, da imam zdaj natančno petdeset let življenja za sabo in v takšnem trenutku nobena formulacija ne more bistveno vplivati več name.

Resnično — (rad bi, toda nimam objekta, na katerega bi zdaj prisegel), resnica je, da nikoli nisem rad pisal. Pisarija je pač zadeva pisunov in v mojem pojmovanju imajo pisuni določen prostor. V svojem življenju sem vedno le narekoval, čeprav priznam, da nisem bil nikoli prijazen pisunu, če narek ni bil brezhiben. Brezhibnost je pojem, ki ima v mojem svetu zeleno pogrnjeno mizo, in če niso poveljniki delali brezhibno, je seveda estetski učinek zatopil, in tedaj sem bil redno ob užitek, ki ga prinaša večerni konjak. Moj odnos do pisane besede je torej odnos do navad, ki jih ni mogoče spremeniti. To pa seveda ni več moja zadeva, z njo naj se ukvarjajo drugi, mogoče politiki. Da pa sem vendarle stopil do knjigarne in izbral tale zvezek, je najbrž krivo samo golo naključje. Imam namreč sina, in ta moj sin me je prepričal, da potrebuje zvezek zaradi matematike ali kaj, sem torej spotoma pogledal v trgovino in vzel. Moram povedati, da je mene, že precej utrjenega človeka, zlomil vonj po svežem papirju. Točno vem: tretji razred gimnazije. —

Svečan . . .

Spomini so sestavina nujnosti in odločitev, če lahko in kolikor sploh lahko uporabim takšne besede. Ponujajo se ponoči kot slabo blago, ki ne ve, kje naj bi našlo kupca, podnevi pa utegnejo človeka ustaviti sredi ceste, sredi pločnika, kot bi hoteli uresničiti nad njim že davno pozabljeno lastninsko pravico. Danes se bo oglasil tretji razred neke podeželske gimnazije,

jutri jesensko postlani drevored na Cankarjevem vrhu, včasih pa kar nena doma čudni, morasti spopad nad starodavnim Žužemberkom. Sredi ceste pa znenada pritisne naval krvi po možganski skorji in oblikuje pogled na dan, ki ga pravkar preživljam.

Najraje se izognem obema, če le morem.

Ta trenutek bi se predvsem rad izognil tistemu tretjemu razredu podeželske gimnazije, ob katerem me je zlomil vonj po svežem papirju. Sila preprosto je navsezadnje dejstvo, da smo morali opisati jesenski popoldan na domačem dvorišču, še bolj preprosto pa je tisto, da sem se izognil določene nega okvira takó, da sem se skrnil pod bližnjo smreko nad Savo in svoje preproste oči prenesel kar takšne na prvo stran novega, še nepopisanega zvezka. Iz prve strani je nastala druga stran, nato še tretja in končno tudi četrta. Veliko za preprosto domačo nalogo, vse preveč za potrebe pridnega, poslušnega dijaka. Čez nekaj dni je potem to domačo nalogo bral ves razred in celo natisnili so jo v Srednješolcu, — tako smo krstili naš šolski časopis, ki je včasih izhajal tudi dvakrat mesečno. Ta krst z natisnjeno besedo so nekateri ocenjevali kot spodbudno, obetajoče priznanje, in še celo name so prenesli vznemirljivo hotenje. Vse to je seveda ostalo nedokončano, nedorečeno, in življenje je pognalo tirnice mojih let povsem drugam, da sem se celo prepričal, kako so prvotna hotenja neosnovana, če ne celo škodljiva. Za zdaj sem pravzaprav prepričan, da je življenje storilo popolnoma prav, ko me je usmerilo tja, kjer sem moral plavati vse do današnjih dni, ugotavljati kurs različnim usodam in odločati o mnogočem, kar mi je družba zaupala.

Snoči sem to svoje prepričanje zaupal nekemu znancu, s katerim sem pa tja pokramljava tudi o nepoklicnih zadevah.

— Ti si srečen človek: obvladaš svojo usodo. —

Nisem ga dobro razumel.

Kajti: če sem srečen človek, potem nikakor nisem srečen zato, ker bi bil postavljen v takšne ali drugačne okoliščine. Človek je po mojem srečen ali pa ne. Ne glede na to, kje biva, kako je oblečen, kaj dela. O sreči sami sicer nisem nikoli premišljeval. Kaj je in zakaj jo je človek postavil takó visoko, ne vem, mogoče si jo je izmislil kdo, ki ni imel čistih računov sam s sabo. Posebej še nisem razumel mojega znanca, kaj bi naj pomenilo tisto — obvladaš svojo usodo. Jaz sem obvladal svojo usodo? Ne razumem: jaz nisem ničesar obvladal, jaz sem preprosto delal samo tisto, kar se je vrivalo v stikališče med dosegom mojih rok in okoliščinami. Če je to tisto, kar naj bi bilo pomenilo obvladati, potem sem obvladal zelo malo. Dosti več stvari, mogoče bolj usodnih ali resnih, sploh nisem obvladal. Na primer, da mi teko leta, da mi je žena umrla že pred celim desetletjem, da imam sina namesto hčere; in še kaj drugega, vseeno kaj. *Toda nisem mu maral oporekati, pa ne zato, ker sva si dobra znanca, celo prijatelja, marveč preprosto zato, ker sem imel občutek, da s takšnim priznanjem ustvarja zase neko vrsto stalnosti. To priznanje mu je torej bilo potrebno. Nisem ga hotel razočarati.*

Sušec . . .

Delo je nujno, brez dela ne bi imeli ničesar. To je zelo trezno stališče, saj ga je naposled potrdila vsa dosedanja zgodovina. Delo je tista prvina, ki povezuje. Mene delo povezuje z neznanim čevljarjem, čigar čevlje nosim vsak dan, in le prek teh čevljev vem, da on je, da živi, da se verjetno prepira s sosedi in sem pa tja popije kakšen kozarček žganja ali vina. To mi je še kar jasno, saj za tako spoznanje ni potrebno doživeti petdesetega leta življenja. Nekoliko bolj se mi zaplete jezik, ko se spomnim, da delo tudi uničuje. Ne mislim na uničevanje kot izčrpavanje, ampak na delo kot skupno, vzajemno uničevanje. Zanimivo bi bilo pretehtati razmerje med obema: koliki del človeštva opravlja tisto delo, ki povezuje, in koliki ono drugo delo, ki uničuje. Še bolj pa se mi zaplete moja preprosta misel, ko se zavem, kako lahko povezujoče delo preide v uničujoče. Einsteinov primer mogoče ni najbolj primeren v sodobnem svetu, ker je izjemen, toda naj bo. Z delom samim je torej nekaj narobe. A kje se ta zapletena veriga konča? Je tudi s človekom nekaj narobe, ker je delo v njegovih rokah? Pa s ptiči? Jastreb dela gnezdo, da bi v njem vzgojil mladiče, ki bodo uničevali miši in zajce, to pa spet zato, da bi lahko zgradil novo gnezdo za nove mladiče. Delo torej menja barvo kot letni časi, prav nič ga ne moti, če je danes krvavo, jutri pa spet belo in nedolžno, kot je bilo že nekoč poprej.

Res je torej z delom nekaj narobe.

Opirati se na delo pomeni opirati se na trhlo verejo.

Toda kam naj se oprem?

Nekoč, ko bo mirna noč, moram o tem temeljito premisliti.

Danes je prvi dan pomladi, sonce je bilo ves čas visoko, vse do tega trenutka, ko se je začelo spuščati nad strehe. Že dolgo nisem videl svojega vrtiča tako neznanosko razigranega: nešteto ptičev ga je zasedlo, neka drobna grla so se odprla na stežaj. Vem, da pojejo. Glas resnično ne more biti samo fizikalno brnenje glasnic, sicer ne bi tako zanesljivo vedel, da to petje ni prepir. Nekaj skupnega imamo, pri teh komaj vidnih ptičih sem odkril našo skupno lastnino.

Kje je bila doslej?

Jo je prinesel ta čudno vznemirljivi večer?

Sem mar zabredel na nevarno pot?

Nocoj sem se vrnil bolj pozno kot ponavadi, začel sem z večernimi sprehodi. Veliko ljudi je na ulicah — zanimivo je, kako radi imajo ljudje ulice. Seveda bi bil bolj prijeten sprehod po parku, toda ljudje ne marajo samote. Ljudje se radi pokažejo drugim ljudem. Na to sem prišel, ko sem srečal objeti par, ki je izbral raje ulico kakor samotno klopco pod kostanji. Kot bi bili drugi ljudje zrcało, v katerem bi se radi pogledali. Še celo gneča je prijetna, pravzaprav je gneča duhovna kopel.

Vhod v točilnico, ki jo imam pred očmi, je dober meter pod površino tlaka, zato je med njenimi vrati in pločnikom nekaj stopnic. Stopnice se po-

grezajo prav do praga, okrog njega je z obeh strani vrat majhen prostor, prostor pod površino, da bi se pogreznjena stavba, kjer točijo, točijo — točijo od zgodnjega jutra do poznega večera, zavarovala pred neposrednim pritiskom cestnega prahu. Tam pa je tudi vogal med dvema ulicama: med ulico, ki vodi bolnike na kliniko, in ulico, ki gleda naravnost na spomenik znanega in velikega revolucionarja. Ta spomenik sem dostikrat gledal iz spoštljive daljave in večkrat sem se zalotil ob misli, kako natančno je enak vsak dan, enako okamenel, trd, mogoče večen.

Ta vogal srečam skoraj vsak dan.

Vogal je enak, nespremenjen, ljudje na njem pa vedno drugi.

Gneča je prijetna, mogoče je gneča neke vrste duhovna kopel, sem nocoj ponavljal misel včerajšnjega dne, ko sem se spet srečal s tem vogalom. Ta misel me ne zapušča, narobe: zavija me z nekakšnimi obliži, da čutim svojo kožo in na njej prilepljeno misel, s katero se moram v tej pozni noči ukvarjati, da bi lahko izpraznil današnji dan. Tudi mene spreleti nekaj prijaznega, ko sem tam. Zarijem se med telesa, vsako telo je kot kapljica in enota. In vsako ima svoj poseben vonj, da sem kar zmeden, ko si utiram pot med njimi in se mnovega od njih dotaknem z vsem svojim telesom. Če je z menoj takó, je prav gotovo enako tudi z vsemi drugimi, ki sodelujejo v tej igri. Gneča pa je tudi zato poživljajoča, ker ni enolična. Ženska telesa ji dajejo tisti nadih, ki pomanjkljivosti slehernega telesa izpolnjuje.

Snoči pa se je gneča osredinila prav pred vhodom v točilnico. Lotila se me je neobvladljiva želja, da bi pogledal, kaj se dogaja. Pravzaprav sem natihem hotel ugotoviti, kaj se to pravi gneča na zamejenem prostoru sredi ulice, kajti tisto, kar sem zapisal, velja za moj odnos do vsesplošne gneče, se pravi do gneče, ki ji ne vidiš ne začetka ne konca. Nekatero oblike gneče, zgoščene na zamejeni prostor, sicer poznam zelo dobro — družino, sejno dvorano, enoto v vojašnici in še kaj podobnega. Vem tudi to, da ima nepričakovani dogodek prav magično moč nad ljudmi, in če vse drugo odpove, ko bi jih hotel zbrati okrog sebe, nikoli ne odpove nepričakovani dogodek. Toda tokrat me je prav nasilno potegnilo, da sem stopil in pogledal.

Najprej me je srečal zaripel obraz.

— Gospod meščan, ali tudi ti? —

Iz tobačnega kraterja je siknil plaz neznanega smeha. Odlično. Odlično.

To so tisti ljudje, ki potrebujejo gnečo. Sicer se ne poznajo med sabo po ničemer drugem razen po najbolj splošnih skupnih imenovalcih, po telesni navzočnosti. Neka ženska je bila docela izgubljena, ker jo je gneča očitno posebno navdihovala. Sikajoče puščice smeha iz različnih ust se v gneči hitro zlijejo v neko vsem dostopno površino, ki kot nalezljiva kuga prenikne do slehernega žepa. Takoj sem bil tam, na tej površini, takoj sem se osvobodil sam sebe in prispeval svoj delež vsesplošnemu podnebjju. Ker sem se obenem tudi prerival, sem postal takoj središče, kajti očitno je bilo, da me z dogodkom veže nekaj bolj skupnega in pristnega kot zgolj radovednost. Takó se je okrog mene napela nova napetost, ker so mojo vnemo povezali z novim pričakovanjem. Resnično se mi je posrečilo, da sem predrl obroč in se znašel tik nad robom cestišča, pod katerim je tisti

nižji prostor. Nisem se zmotil, prispel sem prav do središča. Vsa okolica se je tedaj obrnila proti meni, vame je zarežalo nekaj sto zob različne barve in oblike. Ekstaza na višku; naslednji trenutek je že čakal na svoje rojstvo.

V jašku pod pločnikom pa je — prav realistično — nerodno ležal možakar; spodneslo ga je pač, ko je zapuščal točilnico. Razjarjena ženska je oklepala vseh desetero prstov za ovratnik razpete srajce.

— Marička, ljubica moja! —

— Miška moja muckasta! —

— Repek ti moj židani! —

— Ti moja volčja šapica! —

Optimistični možakar.

To je bila teza.

In antiteza:

— »Miška!« »Repek!« »Šapica!« — Ti kost usmrajena! —

— Ti povaljani gnoj! —

— Če takoj ne izgineš domov! —

— Nič, prav nič ga ni sram! —

Da, mislim, to je bila antiteza.

Dosegla je višek, ko se je razburjena ženska obrnila in zagnala proti občinstvu.

— Po vseh gostilnah ga iščem in ga najdem med vami. Pajek med pajki! Le poglej, kakšno družčino imaš, najlepši zoološki vrt! Vi ga pa gledate kot opice na banani. Vi bi kar naprej zijali, ali ne? Za svoje otroke skrbite, da vam ne bodo kradli po trolejbusih, štange na vereji! Prav nihče mi ne pomaga, cirkuški stražmoštri! —

Mislim, da sem dobessedno zapisal.

In še kaj. Komaj verjetno.

Za mano pa precej enako strupeno:

— Trapa, še ne veš, da so vsi enaki?! —

Središče se je ta trenutek preneslo proti meni, ko je užaljena ženska ugotovila, da tudi jaz, starina, nimam drugega dela kot prodajati zijala, namesto da bi mislil na zadnje stvari. Potem se je spet povrnilo pod rob cestišča, kjer je že nerodno vstajal prizadeti in se ubogljivo predal rokam. Okrog ust so pa še kar naprej migale šapice židane, repki in mucki, toda dogodek se je naglo prevesil v njegovo usihanje. Vse, kar se je imelo zgoditi, se je zgodilo. Le še zadnji utrinek, kot pri ugašajoči sveči, je napovedal, da se je gneča odločila na lov za drugimi, novimi nenavadnostmi, ko sem se spet prerival med telesi, da bi dosegel obrežje. Prvi, ki odpove, je zmeraj zaznamovan, drugim je zatem laže.

In še refren:

— Takšnega cirkusa pa še ne! —

Sklep je bil jasen, zadosten.

Gneča — raztopila se je kot maslo na dlani.

Pravzaprav imam dvojen obraz: z enim se obračam proti cesti, z drugim sem najraje sam. Čudno je, da med njima manjkajo stikališča, saj je oboje

tisto, kar delam. Moja moč presojanja je sicer obeležena z mojimi poklicnimi razlogi, vendar se človek, kot kaže, ne more izogniti tistemu, kar je stran od teh razlogov. Močno bi me zanimalo, kaj mislijo o tem moji poklicni vrstniki; zanimivo je, da se o čem podobnem še nikoli nisem posvetoval z njimi. Bržčas me bodo prisilile neke osebne silnice, da razrešim to negotovost, mogoče predvsem premišljevanje o mojem jutrišnjem dnevu nasplošno. Zakaj tale na novo vzkllili jutri že kar krepko trka na vrata. Rad preberem kakšno knjigo, ki se ukvarja s človekom, in kar presenečen sem, ko ugotovim, koliko ljudi in kako se ukvarja s človeškimi zadevami.

No, moj sin je naposled tudi že doma.

Cigareta.

Skupaj jo pokadiva.

Ko sem snoči zaprl zvezek, se mi je zgodilo nekaj nenavadnega. Sin je izginil v zgornjico, ki si jo je izbral za bivališče, gospodinjske pomočnice pa tako ni bilo doma, ker je bil četrtek, njen prosti dan. Zato sem prelistal teh nekaj strani in bežno posrebral kakšno besedo iz njega, toda nič: kdo je ta tujec, ki kot zaljubljeni filozof brska po prostoru med papirjem in vročičnimi prsti? Ker sem si ohranil še nekaj knjig iz mlajših dni, sem pobrisal prah in se poskušal približati svojemu lastnemu mladeniču. To me je nekoliko zadržalo, da sem poskušal razločiti sence vrtnega grmičja na drugi strani okna. Toda po šipi je plezal pajek, zelo previdno tipajoč po gladki navpični površini, da se je blede trebušček narahlo stresal ob vsakem koraku. Krč je bil izrazit kot v strahu, ko preti nevarnost. Potem je ta mala drobtinica protoplazme nabreknila za pol okenske šipe, da je krč pod lečo prerasel v stisnjeno pest. V trenutku nisem videl nič drugega kot ta krč, pa me je oblil nenadoma mrzel pot in srh od nog do glave. Pri naslednjem koraku je že zdrknil nizdol, žival je zapustila za sabo trenutni videz, ki se je kmalu raztopil v senco grmičja. Nepremostljivo! Neoprijemljivo!

Moj sin je študent na slavistiki. Spričo tega včasih premišljam, da jabolko ne pade daleč od drevesa, vendar se motim: jabolko lahko pade daleč od drevesa! Če je drevo posajeno na pobočju, na katerem je vse negotovo, potem mora jabolko zdrkniti daleč stran, kajti v naravi stvari je, da hite za svojim središčem. Odločal se je sam. Zanimivo ga je bilo opazovati, ko se je odločal. Mislim, da se je obračal v prostoru med menoj in seboj, ker ni mogel razumeti, da je zrasel na drevesu, ki je posajeno na strmcu. Strmec mu je sicer nekakšen ideal, saj je del mene, vendar pa ima tudi on svoje lastno jedro. Mogoče je nekoliko nemiren, mogoče ga je splošni položaj negotovosti očaral in ga privlačijo tiste silnice, ki terjajo od človeka iskateljstvo, krčenje proti središču. Toda njegovo jedro je že toliko zaokroženo, da se je hitro našel. Včasih mi po ves večer pripoveduje, kakšen namen ima človeški izraz in kaj je to sploh beseda. Veliko sem zvedel od njega. Še več: v mnogih stvareh me je potrdil. Ob njem sem bolj samostojen tudi sam. Dostikrat pomislim na razmerje med Michelangelom in njegovim Davidom.

Toda: kako se je počutil Michelangelo, ko se je pogovarjal z Davidom?

Mali traven . . .

V pisarni se ne pogovarjam rad. Pisarna je zame prostor, kjer se morajo vse stvari spajati v red in tisto logiko, ki je središče našega življenja. Pisarna je kakor usoda, nekomu vendar moramo pripadati, moramo biti podrejeni. Vse, kar se v njej dogaja, naj bo izločeno iz velike kramarije, v kateri sicer že moramo prebiti toliko in toliko dni življenja, da bi se oblekli, obuli, nasitili želodce in pogasili žejo. Vedno sem se držal načela, da je molk najslabše sredstvo za pomiritev našega notranjega kramarstva — vsaj v tem času smo lahko iznad ceste in prahu, ki sta, samo bog vedi zakaj, potrebna na svetu. Moji podrejeni seveda to spoštujejo brez zadržka. Opravljajo svoje delo in so kolikor toliko uspešni — kaže, da je treba računati s povprečjem. Spoznal sem, da vsaka dejavnost, ki terja več od povprečja, slejkoprej zaide v slepo ulico in se sama v sebi razkroji. To me sicer moti — povprečje je takó kot kaluža: voda pomešana z blatom. Kaluža potemtakem ni nič, ni ne voda ne blato. Morali bi že vendar prečistiti vse te mešanice, ločiti vodo od blata, da bi lahko vsakemu posebej rekli, kaj je in kdo. V svojem življenju sem storil vse, da bi dosegel povsod, kjer delam, razmejitve. Tako je tudi moja pisarna nekak otoček, kjer se mora natančno vedeti, do kod segajo roke koga, in odkod se začno prsti drugega. Moja življenjska filozofija se je pač ustavila na tem spoznanju in zdaj sem na tem, da ta spoznanja na vsakem koraku spoštujem. Dokler ne bomo ljudi oblekli v njihovo pravo obleko, ki jih bo določala in tudi razlikovala, dotlej ne bomo igrali ritualnega plesa gomile. Ne vem, zakaj zelo pametni ljudje mislijo drugače. —

Zunanja podoba, nedaleč od mojega okna, verjetno tam doli pod ko stanji:

Pesem vsaj desetero napetih grl:

Hojla-dri hoja,
ljubica moja!
Hojla-dri drom,
tvoja ne bom . . .

Resnično se sprašujem, katero od teh grl poje in katero ne.

Rožnik . . .

Splošna oblika današnjega dne:

Za mano cesta, pred mano cesta, z leve strani polja, z desne strani mlada pšenica! Fantastična podoba elementov, ki se igrajo s človekom kot pajek z muho! Mora že biti tako, da je človek nepomirljivi antipod vsega, kar se je zgnetlo okrog njega, in večni sovražnik najbolj splošnega, čemur pa ne znam dati imena. Elementi so se igrali z mano in jaz sem se tako žgečkljivo predajal njihovi igri kot prva nevesta v prvi noči na prvi postelji. To je bil trenutek pomiritve — res, človek je največji nepomirljivec, sicer se ne bi mogel tako prešerno podati žgečkanju njegovih elementov. Z avtom seveda, ki še kar dobro vleče. Na mnogih mestih sem moral močno zavirati,

na mnogih mestih sem prehiteval: gume so največja mojstrovina naše civilizacije! Ko zaječijo med pritiskom človekove teže in uporom zemeljske smole, kar izvablja iz ust utripanje vznemirjene aorte. Z ene strani je to glas podplata, ki zmagovito pritiska na zavore, z druge strani je to zmagoslavje očal, ki imajo pod svojo kontrolo vsak meter nastale razdalje. Vse telo pa se hkrati udomačeno sili v ugodje popoldanskega dremeža, ki ga dobro poznamo po uspelem kosilu: in to je najbolj splošno zmagoslavje. Ker smo se polastili izbora, ki smo ga hoteli imeti. Ker smo celo gospodar razpadanja, njegov gospodar in živa priča, zavestni učinkovalec — in kaj vem kaj še zraven. Zdi se mi, da cesta še nikoli ni bila tako sproščeno na razpolago: prispevala je ravnino tam, kjer so zavore popuščale, postregla je z ovinkom prav tam, kjer so očala umislila prehod čez vzpetino, premostila je reko, ko se je koža odprla navzven po dotiku sveže vodene sape, potegnila klanec, ko naj bi pregledal podrobneje leskov grm nad škarpo — in tako korak za korakom, kilometer za kilometrom. Srečen dan je, ker so mnogi na cesti — človek v udobju hoče tekme za vsa čutila. Posebno me seveda omamlja dejstvo, da sem se vsega tega kar v tistem trenutku zavedal, ugotavlja ropot mojih tkivnih sestavov. Ne vem, kako bi bilo, če bi ločili telo od duha; ne, tega nikakor ne smemo storiti!

Ko sem bil mlajši, sem kolesaril — seveda ne po tej cesti. Tiste ceste so deloma že pod travo, deloma pa se še zabliskajo za kakšnim ovinkom: ostale so na razpolago volom in kravam. Kot kakšna okenca žmignejo mimo-grede, in samo toliko, da bi se lahko skoz nje pomudil kratek obris neke ne preveč jasne oddaljenosti, ki je za nami. Pričujoča cesta pa je celotna, zdaj sem na njej, ne morem se je izogniti. Če bi pa hotel z nje, bi se znašel v jarku, stroj bi gotovo utihnil ali se celo užgal. Prenevarna igra!

Torej takole:

Pred mano cesta, za mano cesta, z leve griči, z desne polja. Mislim, da je na poljih pšenica. Poleg tega pa je tudi jutro. Jutro je pravzaprav ohranilo po vrsti vse govornice jutra, nekatere besede mogoče celo poudarja. Predvsem poudarja še nerazviti dan, kar pomeni, da smo še na začetku. Tu smo seveda priče najtežje bitve, ker človek bi rad na vsak način premagal tudi začetek. Spričo vsega splošnega zmagoslavja je zelo zoprno pomisliti, da je to tako težek spopad. Začetek je nadvse poudarjen posebno takrat, ko se elementi tako zgečkljivo igrajo z mano in se jim tako rad predajam.

Pšenica —

Ne, še dosti kilometrov imam. Moram pohiteti in vztrajati, da se mi pospešek ohrani, kajti môrasto je tisto občutje, ki opozarja na upad in zastoj. Nekje za sedemdesetim kilometrom me čaka moj sin, ki je že pred dnevi odvihral na nekakšne vrste nabor za spočitimi primorskimi obalami, kjer je dosti peska. Moram ga razumeti, da zbeži sem pa tja, saj je nasledek mojih tkivnih govoric. Rekel mi je, naj bom miren in naj se ne menim preveč zanj, če mu je kdajpakdaj naposled mraz v hiši. To je gotovo neke vrste nemir, ki spopada človeštvo in ga celo jaz čutim, čeprav sem v svojih tirnicah ustaljen in nedotakljiv. Vsaj hočem biti takšen in mi uspeva moje prizadevanje — pravzaprav je to normalno, kajti moja nehanja niso zvezana

s porazi. No, pa to je že druga stvar, brezdvoma pomembna, vendar pa trenutno odveč. Skratka — za sedemdesetim kilometrom se bo nekje izza sence prikazala sloka postava mladega človeka, ki bo vztrajno raziskovala registrske številke brnečega avtomobila, in jaz bom pritisnil na tiste mojstrske zavore, tako spretno povezane z gumijastimi kolesi, da bo srečanje nujno, neizogibno.

Pšenica —

Ta beseda kar sama sili pod pero. Nekaj pradavnega, zgodovinskega mora biti v njej. Ko jo človek zagleda, kako se upogiba pod pritiskom sonca in vetra, se zdi, da prenaša čoln od vala do vala, a na tem čolnu sedi človek sam, veslajoč po križankah meridianov in vzporednikov. Vesla so mogoče nekaj takega kot zavorični pedal pod podplati: sili na že vnaprej določeni izid spopada, v katerem je človek zmagovalec. Nekoč sem prav zaneseno okamneval, ko sem hodil med pšenicami in čakal na različne sestanke, toda verjetno ne zaradi sestankov samih, temveč zaradi tistega starodavnega in zgodovinskega, rekel bi obrednega položaja, v katerem se znajdeš v goščavi šumečega klasja. Nihče mi namreč še ni odgovoril na vprašanje, zakaj se človek tako rad oddahne na odprti jasi ali na nekem vrhu, odkoder lahko zaplavaš prek polj in mest.

Za vsem tem, bi rekel, tiči tudi mrz mraz mojega sina.

In mogoče tudi oblika tega današnjega dne.

Ko si tole zapisujem, je v motelu na sedemdesetem kilometru velik živžav. Skozi odprto okno se razločno sliši govorica živega človeka.

Tole me je vznemirilo:

Naenkrat, v enem samem zamahu trenutka, sta se prikovala ob pisalno mizo Matjaž in Vladimir — moja sodelavca sta in njuna naloga je, da pisarita v sosednji pisarni. Silna vnema je v njunem življenjskem prizadevanju, da ju ni čutiti, pa se njuna navzočnost izraža zgolj v molku pisarniškega podnebjja. Prikovala sta se ob pisalno mizo, negibno strmeč v zaskrbljene papirje in prav gotovo, da ta njuna drža ni nekaj novega, da ni od danes, temveč je že izoblikovan, dolgotrajen položaj, na katerega sem povsem navajen, ker se popolnoma intimno vključuje v moje izoblikovane navade. Tokrat pa je bil zamah trenutka. Kakor če nenadoma butne orel s krili po vetru, ko je ugledal miš ob sprhnelem štoru.

Matjaž šepa. Že od rojstva.

Vladimir je slok, in če stoji, ima zravnano glavo.

Pod Matjažem škripljejo podplati:

Dovolj! Dovolj! Dovolj! Veš, kaj se to pravi dovolj?! Dovolj je kot kaplja v zvrhani kozarec ali kot zadnja brca v vegasti plot. Doklej boš, prosim te lepo, še zijal v tisti papir, ki ga prav nič ne razumeš? Dovolj, da te končno vprašam: kaj imaš napisano na tistem papirju, da že celo uro zijaš vanj in na tvojih očeh nisem videl napisane niti ene same črke? Nebeško kraljestvo hočeš, ali kaj?

(Vem: pod Matjažem škripljejo podplati, ramena pa zamahujejo z obema rokama, kot bi sekal drva. V obraz Vladimiru, spet proti njemu,

vedno znova proti Vladimiru. Vladimir pa ve, kaj mora storiti: pogleda ga mehko, tiho, očetovsko.)

VLADIMIR: Matjaž, kaj ti je? Sedi, le sedi, takoj bo spet dobro. Na, Matjaž, kar tule sedi. Takole. Takole.

(Najhuje je, če šepetaš, ko grmi. Sam grom bi se te ustrašil.)

MATJAŽ: Kaj — kaj pa me gledaš? Kaj me tako gledaš? Misliš, da se koga bojim?

(Vladimir je lisjak: miri ga s tihim, nepremičnim pogledom.)

VLADIMIR: Počasi, Matjaž. Nič ne bova zamudila.

(Beseda zamuditi ima včasih takšen pomen, da te mora spodbosti do besnosti. Nisem dober opazovalec, vendar vem iz lastne izkušnje: ni dolgo tega, ko sem hitel po ulici, da bi ujel zadnji večerni avtobus, ko je že megla nad strehami. Človek ima svoj red, ves red dneva bi se podrl, bistveno spremenil, če ne bi ujel tistega zadnjega avtobusa. Mlad smrkavec pa ti stopi na pot in zelo naravnost hoče zvedeti: kam rinete, očka? Saj ne boste ničesar zamudili! — Na to besedo sem tudi sam občutljiv in bi prav gotovo dvignil svojih deset prstov, če ne bi vedel, kdo sem in kaj. Do besnosti. Še doma sem hropel in prav nerodno natočil kozarec vode, da bi se umiril. Farsa: kozarec mi je padel na tla in se razbil. Takšen pomen ima torej ta čudna beseda zamuditi.)

MATJAŽ: Glista! Glista! Prava slinasta glista s pokozlano zadnjico!

VLADIMIR: Prav, prav, Matjaž. — No, kaj si hotel povedati?

(Matjaž ima od rojstva izpahnjene noge, zato se guga kot gos. Ne vem, koliko ga moti njegova hiba, vendar menim, da se je je že zdavnaj navadil. Slišal sem, da je zadržal okrog mize, porinil stol nekam stran od sebe in zajel nekajkrat sapo. Vsak prizor je seveda nekaj enkratnega, zato le s težavo vlečem iz spomina njegove niti. Vsak prizor je treba videti zbliza. Vendar pa kar lahko občutim še danes njegovo pravo temperaturo, v tem zamahu trenutka. Čeprav bi moral vplivati nanj in se mu upreti, tega nisem storil. Verjetno zato, ker je nastal v trenutku, ko so se moje strune lahko zganile v njegovem valovanju.)

MATJAŽ: Nekaj zoologije zate, če sva že prišla do gliste: glista sodi v tisto živalsko vrsto, ki ji pravimo vretenčarji. Iz samih obročkov je sestavljena kot ženska verižica, zato se lahko raztegne čez vse razumne mere živalskega sveta. Povsod lahko leze, skozi vsako špranjo se splazi. Če ji ni vščé na svetu, se pretegne v mišjo luknjo in tam žveči prst, če nima drugega. Kaj ji mar: tisto požrto prst lahko izvleče na drugem koncu ven, ne da bi je zbolela želodec ali slepič, pusti za seboj in grebe naprej. Moram uporabljati fine besede, da se ne bi umazalo tvoje mehko uho: glista je v ezopskem kraljestvu kraljica, ker je lahko povsod brez skrbi, da bi se ji kaj zgodilo. Vsega se izogne, vsakemu ustreže. Prinesem ti jo, da jo boš lahko opazoval; prepričan sem, da se bosta dobro razumela.

(Vladimir je pred desetimi leti nehal kaditi, ker se je nekoč na mehkih terenskih vajah tako nažrl dima, da je bruhal tri dni zapored in čepel na stranišču. Zastrupitev. Zelo je ponosen na svojo močno voljo, da še po desetih letih ni potegnil nobenega dima več. Toda hrka stalno, včasih celo

v verižni vrsti — kot bi trkljal po produ. Če bi rad kaj posebnega povedal, se zažene in zahrka v verižnem ritmu, kar z nekaj rafali zapovrstjo. Jasno sem zaslišal ta rafal za priprtimi vrati in Matjažovo zadovoljno pripombo vmes: tako, si se vendar zganil.)

VLADIMIR: Me ne boš pustil delati, hudiča?!

MATJAŽ: Takšnega te hočem videti, zdaj sva enakopravna. Delal boš pa pozneje, ponoči.

VLADIMIR: Ponoči jaz spim, Matjaž. Počivam.

MATJAŽ: Smrdiš. Vse življenje smrdiš. Pesek v oči si mečeš, če misliš, da si popoldan zato utrujen, ker si dopoldne delal. Nikdar še nisi bil utrujen, nikdar še nisi spal zato, da bi se spočil za naslednji dan. Dopoldne razpadaš kot že davno ugasla mrhovina, popoldan in čez noč spiš, da bi prespal najbolj sončni del dneva, ker je nemogoče bedeti, če sicer nezaustavljivo razpadaš. Obesil bi se, če ne bi prespal. Tudi razpadanje ima svoje zakonitosti in obrambne mehanizme. Prevelika razlika je med tvojim dopoldnevom in tvojim popoldnevom. To je tisto.

VLADIMIR: Nekaj se je zgodilo, Matjaž?

MATJAŽ: Zgodilo . . . (Mislim, da je zakrilil z rokami, nad mizo seveda in pod strop.) O, moji prostori, kje ste?! Zgodila se je huda stvar. Kadar človek šepa, potem šepa povsod — na kozji stezi in na obdelanem mestnem tlaku. Tako sem šepal popoldan po ulici, se gugal med izložbami in avtobusi — kdo ne bi preklinjal sam sebe in vse, ki te gledajo na mučni poti do doma! Preklinjal sem v sebi in se oblival s potom svojega obraza, pa hudič še ni bil zadovoljen — porinil mi je v možgane še tisto prekleto vprašanje, ki ga zdaj tudi tebi zastavljam: kaj si delal in kaj si storil danes? Nekaj pol popisanelega papirja, ki ga nihče nikoli ne bo bral, ker naš papirnat Parnas samo kuka iz pisarne v pisarno in navdihuje ideje . . . Kaj si delal in kaj si storil? . . . Šele ko sem trčil vanj, sem se zavedel, da nisem sam — stal sem pred človekom ali pa je on stal pred mano, vseeno. — Tovariš polkovnik, ti si? Glej, glej, naposled! — Sline na usta ob nenadnem srečanju tudi jaz zahrkam, pa ne zaradi jeze, kot ti maloprej. — Kakšna leta so vmes, dragi moj polkovnik! — Jaz pa: kaj moreš, prijatelj, to je usoda. (Kdo je ta človek, ki me tako presneto dobro pozna, sramota, ne smem se izdati, moram uporabiti vso zvijačnost, da izvlečem kakšen zanesljiv podatek, ki me bo spomnil, če niso že organske spremembe tako daleč, itd.). Usoda, prijatelj. Kje sva se že neki zadnjič srečala? — Naj se spomnim. Veš kje? Takoj po vojni seveda, ko sem ti bil komandir čete, se spomniš? — Da, da. (Zamenjal me je, zamenjal. A nisem mogel več spremeniti položaja, nesposoben sem za to, stvari ne umem spreminjati). — Vidim, da ti je dobro, moj polkovnik. Napredoval si. Takrat sem te predlagal za majorja, se spominjaš? — Kaj ne, prijatelj, pa kako se spominjam. Hvala ti! — Saj si dobil majorja potem, ko sem zapustil armado? Moral si ga dobiti! — Dobil, dobil. — Dobro vam je, vojakom. Saj cesar da pol hleba in kar je treba . . . Tako zadovoljen sem, da te vidim zdravega in naprednega, da si tako daleč zlezal, na neki način je to tudi moje delo, saj sem te povsod priporočal. Človek pa rad vidi uspešno opravljeno delo, vsaj mi smo

takšni, ni res, mi, stara garda. — (Uboga možganska sirotka, najbolje bo, če me pustiš na miru, odgugal bi se naprej tja do svojega prostora, kamor se najraje usedem, ko nimam nobene možnosti več! In zaprem okna z zavesami globoko do dna, da bi se omejil na svojo pritlikavo zasebnost, ki se sicer kar razblini pod pritiskom zunanjih vplivov. Nedavno sem se na ulici pogledal: kdo si pravzaprav? Koš biološkega materiala se je nato gugal po cesti, dokler se nisem zaprl za tistimi globoko zasenčenimi okni.) — Vsaj nekdo je še ponosen, ali ne, tovariš? — Tako je. Zdaj pa se usedeva tukaj, morava popiti kozarec vina za to srečanje! Popila sva. In naposled: Veš, denarnico sem pozabil doma. Jutri ob tem času te počakam v tej krčmici, za tem stolom, in ti pošteno povrnem. Ne, ne, to mora biti na moj račun. — Dal sem mu tisočaka.

(Vladimir je nestrpno mencial z vsemi koščicami telesa: sestavljal je neko zaupno poročilo. Opoldne mora biti gotovo.)

VLADIMIR: Naposled povej, Matjaž, kaj si hotel povedati?

MATJAŽ: Tudi to naj ti povem? Čakal sem ga naslednji dan, osel! Zdaj točno vem: nekaj manjka. Manjka najosnovnejši organ, ki ga ima vsako živo bitje; manjka še en pravilnik, ki bi nadomestil kompas živega človeka! Napiši ga že vendar! Ti si referent za pravilnike v tej hiši.

(Slišal sem, kako padajo na tla kope papirja in mogoče tudi knjige, po zraku so zafrfotali netopirji, sosednja pisarna se je nemudoma spremenila v votlino. Vse je utihnilo, tudi izzivalno-pomirjajoči stok nekega Vladimira, zvestega sodelavca, ki se je trenutno razpliniel v dim cestnega prahu. Jaz sem zbežal skozi druga vrata, nemogoče se je osebno pokazati v razlaščenem redu. Slabost sem doma poplaknil z dobro dozo konjaka in zaspal do pozne noči. Ponoči pa sem zagledal v grmovju v večnost zaverovani odtis svojih zenic. In v grlu je greblo na kašelj. Tega seveda ne morem nikomur povedati. Je tako kot tuji obesek na tujem človeku.)

Tole me je torej vznemirilo v šumu motela na sedemdesetem kilometru.

Ker je začelo primanjkovati zraka, je najboljšše, da se za trenutek izgubim.

Abotno. Abotno.

Torej luči.

Pospeševal sem cesto, skoraj bi rekel, da prek po navadi dovoljene mere. Nočne vožnje imam rad. Pa ne zato, ker bi imela noč nadih posameznih že davno odstavljenih in odrinjenih doživetij — no, o tem se v mojih letih navadno govori prizanesljivo, vsekakor ob izbranem kozarcu z določenim sobesednikom. Noč imam rad zato, ker sem od nje močnejši. En sam premik mezinca na levi roki je zadosti, da izstrelji snop predirne svetlobe in med vožnjo začrta obris zanesljive avto ceste. Pa tudi skoraj mudilo se je že, drugi dan zjutraj sem moral doseči obrežje, kjer sem si postavil nekakšen drugi dom. Tako sem namreč izračunal, da bom v tem domu prebil vsaj tri tedne in v tem času spet pogrel njegove večinoma same stene, kajti večji del leta so prazne. Motel na sedemdesetem kilometru se je moral naglo

oddaljevati. Čez nekaj minut ga že ni bilo več na ploskvici zrcala, ki je pritrjeno na levem sprednjem koncu avtomobila.

Nimam navade, da bi prisluškoval. Če nisem sobesednik, najraje pozabim, kar po navadi ujamem. To navado sem uspešno ohranil v vseh letih mojega, tako rekoč uravnanega življenja, kot je, in se doslej nisem čutil zaradi tega prav nič prizadetega. Toda vožnja na nočni cesti z močno prižganimi lučmi je tiste vrste premik, ki vleče za seboj vse sosesčine. Kakor piš vetra, ko se zažene za divjajočim požarom.

Požar.

Stvari se pravzaprav mešajo med sabo.

Excellent, excellent, sem vonjal za sabo; za mojim hrbtom je čebljalo. Veš, Roberto, vse to sem pričakovala. V baru na sedemdesetem kilometru sicer še nisem vedela, da bo razplet tako buren in nagel. Vi, kolega, imate gotovo dobrega očeta, ker ima rad nočne vožnje. Jaz osebno ne maram Hamletov, preveč so zamišljeni in preveč grobov je okrog njih. Ali ne, dear? Vedela sem, da so Hamleti za nami, zato sem vse to pričakovala.

Moja stališča se ne vežejo za tisto, kar se ne more spreminjati. Oxford, naj bo. Ali kaj podobnega, vseeno kaj in kje. Pri vas, v vaši deželi, imate tudi Oxford? O. K. Potem je seveda nujno tole srečanje. Midva bi rada poiskala deželo, ki še nima takšnih nespremenljivih ustanov. Ali pa naj bodo, vseeno. Samo da nas pustijo na miru. Vaš oče je verjetno biznismen? Simpatične oblike ima in tudi diha z globljim naglasom.

Tako nekako.

Odlično! Midva misliva nabirati školjke tja do Indijskega oceana. Ampak katalog bo treba napraviti, Robert. Tale Robert se vede tako, kot bi bil vsaj že leto dni poročen — čeprav trdi, da se ne mara vezati za nespremenljive stvari, rad posnema starine. Sicer bova pa še videla, preden doseva do Indijskega oceana. Vi ste, seveda, že videli Indijski ocean?

Ne. Tako daleč še nisem bil.

Ampak literatura mora biti zanimiva zadeva. Moj oče pravi, da je izgubil šanso, ko se ji ni posvetil. In pravljice. Seveda je vse odvisno od tega, kakšen je prvi stik — prvi kratki stik, bi rekla. Zdi se mi, da je vaš oče nocoj nekaj govoril o kratkem stiku, ampak nisem mogla dobro razumeti. Potem je odšel. Najbrž se je na nekaj spomnil.

Zadnji čas rad premišljuje. Tako, kadar ima čas.

Sijajno! Rada imam ljudi, ki premišljujejo. Seveda ne tiste, ki ne znajo drugega kot premišljevati. Ali se strinjaš, Roberto, da morajo vsi, ki so lahko sem pa tja duhoviti, vsaj od časa do časa malo premišljevati?

Brez dvoma, my dear.

Vas gotovo zanimajo najini načrti, kolega? Okvirno seveda, ali v načelu. Podrobnosti so nekako nezanimive, če so vnaprej protokolirane. Zanimive postanejo, ko nenadoma skočijo na cesto, naravnost pred kolesa, bi rekla. Oh, takih podrobnosti pa je toliko, ali ne, Roberto? Ena od takih podrobnosti je tudi tale vožnja. Nepredvidena in zanesljivo ena tistih, ki imajo tendenco, da takoj spet izgine, brž ko se je opravičila.

Koliko časa sva že na poti, Roberto?

Saj res, tri tedne bo. Jutri. Okvirno bi rekla, da bova čez tri tedne, recimo ob tem času, sedela na nekem živahnem prostoru v baru kakšnega upokojenega majorja na obrežju Perzijskega zaliva. Veš, Roberto, upokojeni majorji se nimajo kam dati, sploh ne vedo, kaj bi počeli sami s sabo. Navadno odprejo kakšen bar, ker bar je nekaj drugega, povsem drugačnega. Prinaša nepredvidljive podrobnosti. To menda ugaja, mogoče zaradi vsega poprejšnjega življenja. Bi ti počel kaj drugega, Roberto, če bi bil na primer v njihovi koži?

No, da, to so že druge stvari. Če pa se zadrživa že kakšen dan v tistem Perzijskem zalivu, bova morala poskrbeti za primeren zabojček, kamor bova spravljala školjke. Si že mislil na to? Odlično! Mogoče bi se pa tudi vi sprehodili za kakšen teden z nama, saj ne bi bilo nič preveč v troje. Za avtostop mogoče potem v dveh skupinah. In potem lovljenje in dohajanje drug drugega! Lansko leto smo se tako lovili, celo v treh skupinah, tam prek Paname, in sploh celo pot. Bilo je izredno veselo in kratkočasno.

Seveda nič ne de, če so kakšne obveznosti. Človek mora računati z njimi. Jaz bom mogoče naslednje leto diplomirala, počasi se bom morala odločiti. Odločitev je zoprna, najraje jo odložim za nedoločen čas, kajti odločitev že sama po sebi naloži povsem določene obveznosti. Za sedaj predvsem najraje raziskujem, kako se ljudje zabavajo v različnih deželah. Ampak to samo sproti, z instinktom, bi rekla.

Toda ključ vsega tega je, da manjka instinkta. Naši sociologi pravijo, da je treba instinkt raziskovati, razčlenjevati, klasificirati. Anatomija instinkta. Povsod sama anatomija. Razkosavanje. Jaz mislim, da razkosavanje reže tla, po katerih hodimo. Potem smo sužnji koščkov, koščkasti ljudje. Jutri bi rada videla kakšen dober vestern, Roberto. Ali vi radi raziskujete, kolega?

Naravno.

Pa ste si zazdeli kdaj sami sebi smešni, kolega? Ah, kako sem bila jaz sama sebi smešna! Lansko leto! Na nekem ranču. Ali poslušaj, Roberto, to bi tudi ti moral vedeti. Moj oče ima tam nekega prijatelja, menda sta se nekoč skupaj klatila po Indokini. Tisto ju je povežalo. Neke stvari človeka povežejo za vse čase kot kakšen stalno nabit magnetizem. To je zelo zanimivo, ali ne? Potem se dodajajo samo konji, poslovne kombinacije, nabitost gob, ali pa iste cigare, pa še kaj drugega. Osnovno ostane, magnetizem, če je to tisto. Ampak oče meni, da se brez nekaterih stvari ne more. Da so trajne. Vem, to je njegova filozofija, seveda, človek v teh letih menda že mora biti nekaj kot filozof. Trdila sem povsem resno, da življenje med poslovnim uradom in rančem nima prav nobenega pomena. Staromodno, dolgočasno. In veš, kaj? Strašno smešno. Da tudi jaz prispevam tej dolgočasnosti, ker me mora vsak dan gledati in poslušati! Pravzaprav je to kretinja, ki lahko da ni staromodna. Kaj misliš, Roberto? Takrat sem bila strašno smešna.

In tako naprej.

Torej luči.

Nerodno je, ko se svita. To je tisti mlečni obesek na dnevu, ki človeka zapelje. Raste počasi iz tal, tako počasi, da rasti ne čutiš, le skokoma, od trenutka do trenutka zaznaš, kako te je nekaj zmotilo. Pred mano se je v bledikasti snop zavozlala neka kolobarjasta senca, v zadnjem trenutku sem spoznal, da je zajec. Pritisnil sem na zavore, kot sem le mogel, ta pritisk mi je zadrnil grlo. Strah me je krvi. Pa tisti pajek pred nekim časom na mojem oknu, ki se je tako neznansko razlezel, pa čivkanje ptičev v tistem vznemirljivem večeru. Magnetizem, ki ima močnejše nabite elektrone? Zajec se je odtisnil stran in tudi kolobarjasta senca, hvala bogu. Opravičil sem se, da bi lahko spet dodajal potrebni plin, ki ga požira stroj z vedno enako slastjo. Nenasitno. Boljše bi bilo, če bi imeli nekaj duše avtomobilskega stroja. Nekaj njegovega želodca in njegove usode.

Danes pa je spet večer. Čeri, ki obdajajo zalivček pod mojim drugim domom, tole mojo hišico, so nenavadne: imajo ostre zobe. Če jih bom dobro pogledal, se jim bom mogoče lahko še približal.

Mali srpan . . .

Tale košček zemeljske oble imenujejo občani tega planeta Prisoje. Sem na Prisoju, grem na Prisoje, odhajam s Prisoja. Ime je popolnoma ustrezen izraz njegovega položaja. Naslonjeno je na tisto stran sveta, odkoder vedno bije sonce, pozimi pa niz njega drsi še burja, nekje od onstran, z druge strani. Sonca ima dovolj in tudi burje, zato pa še povrhu pelina med pravadnimi grmadami kamenja. Kamen. Ne morem si predstavljati vode brez kamenja, zlasti pa to velja za morje, ki je nekak odsev. Ko ga gledam, čisto jasno razumem, da sem nekam namenjen. Da sem v gibanju in da je gibanje v meni. Imam zelo jasen načrt, ki je v popolnem skladu z navadami in ritmi tekočega življenja, in popolnoma ustrezen mojemu položaju in letnemu času: odhajam na dopust. Bolj točno: na poti sem na dopust, ker sem šele en dan tukaj, ta dan pa je vedno priprava, pot, gibanje. Sčasoma sem si namreč postavil hišico na prikupni obali, nad nekim zalivom, ki ima globoke podvodne čeri. Mična hišica je, ker stoji pri roki prometnemu šumu, hkrati pa se skriva med strehami košatih primorskih borovcev. In podvodne čeri splakujejo enoličnost z razgibanostjo. Nimam sicer jasnega izraza za tole gibanje, ki je v meni in jaz v njem, vendar bi moral povedati nekaj določnejšega o njem. Mogoče takole: gibanje je funkcija bega in beg je spajajoča pričujočnost med dvema točkama. Dvema zasilnima točkama: dokler točke ne dosežeš, dokler si še oddaljen od nje, priganja v svojo smer; ko jo dosežeš, te že odganja stran. Kljub jasnemu načrtu in kljub zelo očitnemu dejstvu, da bom na tisti točki, ki je poosebljena v moji obmorski hišici, navsezadnje zastal.

Človek mora kramljati sam s sabo, če naj si ohrani lice in naličje povezana med seboj.

Moj sin je seveda z angleškima študentoma nekje na poti.

Prepričan sem, da ga nekaj časa ne bo nazaj.

Samogovor mojega soseda, ribiča:

Zdaj te bom zasedel, moja barka, in ti se boš zazibala pod meno.
 Nekam bova odplavala na odprto morje, danes in jutri ves dan,
 če mogoče tudi vso noč —
 kam, to je seveda še neznano, odvisno je od morja in vetra,
 od moje roke in vesla, od tvojega dna.
 Ne puščaj vode, voda je nevarna na barki,
 posega v težnosti, a v morju kolobarijo ribe.
 Ena riba za mene,
 druga riba za tebe,
 vse tretje ribe se bodo prelevile v kosmate negotovosti.
 Riba, ne smem pomisliti, kakšna je tvoja usmerjenost,
 rajši si zmočim obraz s slano morskno peno,
 rajši si skrijem čelo s tole svojo staro bareto,
 obrnem oči stran od rok, ki te mečejo v koše in zaboje,
 midva sva si sovražnika zato, ker sva otroka iste matere.
 Na morju ima človek časa,
 na morju je človek nevaren.
 Največji sovražnik človeka pa so njegovi lastni možgani.
 Vse je vedel moj ded
 in vse smo se od njega učili.
 Ko ribič odhaja, ve, da se lahko tudi povrne,
 toda za ribiča nima to nobenega pomena.
 Zato sva si midva, barka, največja prijatelja.
 Če bo tramontana, bo dosti poti za nama,
 če se sprevrže v bonaco, se lahko v nedogled pomeniva.
 Ribe, ribe, ribe.
 In vsi drugi otroci na zemlji. —

Zapisoval sem si, kakor je govoril. Ko sem si prepisoval njegove besede v tale zvezek, me ni toliko osupilo, da me sploh opazil ni, čeprav sem sedel dovolj blizu, ampak tisto, da je govoril tako samo ob sebi umevno in kot bi imel najdražjega prijatelja za sobesednika.

Tako se je tudi oddaljil v pojemajočem šumu vesel.

Samota je pravzaprav zelo nejasen problematičen pojem.

Samota.

Ce sem kdaj občutil samoto, potem je bilo takrat, ko sem se oddaljil od svojih stvari. To je lahko miza, lahko knjiga, lahko najbolj navaden svinčnik. Če se oddaljim od pisarne, ki ima toliko mojih zidov, in se za nekaj dni nastanim na kaki službeni poti v sicer primernem hotelu, se mi zazdi, da sem se tudi sam spremenil. Ta spremenjenost je vse prej kot prijetna. Človek svoje stvari obлага neprenehoma s svojimi lastnimi glazurami in njihov blesk je tako, kot bi ga spominjal na samega sebe. Matjaž in Vladimir imata tudi svoji glazuri. Brž ko ju imam pred očmi, vem, da se jasni tok dogajanja giblje tja, kamor se gibljem tudi sam. To je družno popotovanje, vse nepredvidenosti na njem imajo isto družno glazuro. Tukaj, v tem domu, ni tistih stvari. Že včeraj in danes tipljem novosti v njem,

upam, da jim bom v nekaj dneh lahko nalepil dodatke, ki me bodo tudi tukaj spominjali na mene samega. Lansko leto tega še nisem opazil.

Ko sem pred nekaj leti dobil novo opravo v pisarno, sem je bil zelo vesel. Pravzaprav ponosen. Vedel sem, da so mi z njo priznali vrednost mojega položaja v družbi, zato je ta oprava menda že vnaprej imela na sebi mojo lastno glazuro. Moja lastna glazura je vsekakor določena v sestavku, ki mu pripadam, in ko so me življenjski dogodki za vedno določili v ta sestav, so mi tudi dali določene oznake — rekel sem glazuro. To se mi zdi povsem naravno. Začel sem delati svečano in pomembno, docela ustrezno in uspešno. In če sem obiskal kakega poklicnega in stanovskega prijatelja ali sodelavca, mi njegovi delovni prostori niso bili nič tuji: sestavine na njegovi opravi, čeprav drugačni od moje, so imele isti sijaj. Tudi to se mi zdi povsem naravno.

Samota.

Je odsotnost lastnih stvari?

Je pomanjkanje tiste določene glazure na njih?

Ljudje se grmadijo v družbe, ptice in ribe v jate, volkovi se gnetejo po čredah. Gnečo sem doživel in ponovno lahko potrdim, da je bila kot nepričakovani prepah na planem. Danes, ko tole pišem, se mi roka neprenehoma ustavlja in pero zatika, kakor da bi nekdo nad mojo ramo oprezoval nad vsako besedo, vsak moj stavek. In se radovedno spogledoval z nekom, ki je skrit za zaveso, da bi se z njim sporazumeval. Ta zoprni sosed — če bi ga telesno zaznal, bi mu gotovo odprl vrata — naj nazadnje odneha, se mu upiram, kajti jaz hočem te stavke dokončati, in pero bi moralo biti najbolj pogubno orožje za njegovo varnost. Preizkusil bom. A vendar šepeta v nekem tihem skozi zobe in me prepričuje, da bi moral tudi jaz spoštovati nespremenljive zakone narave in se pridružiti svoji čredi. Toda kam? Po cesti drivijo avtomobili — to je razkroj črede, bi rekel, tam sem nesprejemljiv. Odveč. Ven na zrak, med borovce — tam me vse preveč vznemirja, ker sem sam v prostoru. Naj se odločim za krčmo, tu v soseščini jih je kar lepo število? Kozarec vina bi mogoče opravičil? Kozarec vina? Krčme, ostanek črednega nagona, kjer se shajajo mnogi osebkii moje vrste, lahko opravičijo svojo funkcijo samo s kozarcem vina. Če bi danes šel v krčmo, zdaj, v tem trenutku, bi potreboval nekaj več spodbudnega soka, ki ga tam ponujajo, da bi našel svoj stol, svojo mizo, svojo sredino.

Boj s samoto je torej problematičen.

Ne veš, kje je njena ranljiva točka, da bi jo zanesljivo obvladal.

Edino stran, beg.

Zakaj mi potem ta mirni kotiček, ki sem si ga ustvaril za oddih? Ta kotiček je trdno vzdian v temelje prav tega kamenja, jaz nisem polž, preprosto ne morem biti polž. Ne more z mano.

Samota.

Danes zjutraj sem si skuhal kavo in se opazoval pri tem čudovitem obredu. Kavo rad zjutraj popijem, ker z njo vnesem sveže misli, potem je tudi sólo jutro bolj vablivo. In ta obred. Ima svoj ritem, svoje faze, svoje

dosežke. Najprej je seveda treba prižgati kuhalnik, ki takoj ubogljivo zažari. Že zadnjič sem se zalotil pri bencinskem stroju, pri njem je vse natančno določeno. Podobna določenost se je spet vtaknila v moje predstave, ko je kuhalnik najprej zašumel, potem pa takoj zatem pokazal svojo žarečo naravo. Uvod v vsak obred so žareče ploskve. Ploskve in sij okrog njih. Potem pride voda, tisti ujetnik našega časa, brez katerega bi komaj mogel dihati sodobni sužnjePOSESTNIŠKI sistem. Splošna funkcija vode je vedno voljna, da se izrazi v tistem delu, ki ga v določenem trenutku pričakujemo: pitje, umivanje, pranje, kuhanje. Je posebno zadovoljstvo, ugotavljati učinke volje na njej. Od prvih vznemirljivih mehurčkov, katerih pohod je vedno enak — začenja se nevidno na dnu, da bi se zakolobaril in raznesel kvišku proti površini, kjer oblikuje rahlo tenčico, skorjico sivkasto belega, megleničastega telesa — pa do tistih razburljivih vrtincev, ki bruhajo gmoto od vseh strani na vse vetrove določenega prostora. To drugo fazo imenujem včasih v šali, ali sam ali pa če kuham za kakega intimnega gosta, fazo prenosa, posploševanja. Gmota se ne more zadrževati ob gmoti, če med njima ni prenosov, posploševanja. Sam v tej drugi fazi doživim vedno isto: sodelovanje. Prenos med dvema je učinek za sodelovanje tretjega. Zatem pride faza delne pomiritve: lonček je treba za kratek čas odstaviti, da bi se vrtinci v zavreli gmoti toliko polegli, da bi vsa vodna gmota lahko ustvarila splošno ravnotežje. To ravnotežje je varnostni ventil, ki onemogoča prelivanje čez določeni rob, čez določeno mejo. Pomiritvena faza je nujna za doseganje pogojev, brez katerih ni naslednje, tretje faze. V to splošno ravnotežje namreč dodaš prvino, ki sproži gibanje naprej — žlička ali dve prikupne, dehteče prvine je dovolj, vsuješ jo in premešaš. Kave imam vedno dovolj v zalogi. Ta del obreda bi tudi lahko poimenoval — je njegov medfazni postopek. Četrta faza je nato sestav dveh smeri, sočasno delujočih in med seboj si nasprotujočih: je oživitev vrenja, ki si ga dosegel že v tretji fazi in nasilno za trenutek ustavil, obenem pa doseganje nove vsebine, ki se v tem obnovljenem vrenju sestavlja. Ta faza ni dolga, ima svoj trenutek. Kakor ves obred sam — ki ni nič drugega, kot doseganje trenutka. Vse, kar potem sledi, ni več bistveno.

Bral sem, da bojevniška plemena zelo obožujejo ujetnike. Mislim, da samo zato, da bi dosegla trenutek obreda.

To je bil jutranji nasmeh mojega današnjega dne.

Sledijo, seveda, še njegovi dodatki:

Ustavil sem se — nič več in nič manj — kar na terasi sosednje kavarne in poskusil zasesti svoj začasni prostor. Nekateri so se prerivali vzporedno z mano, nekaj soudeležencev gneče je zapuščalo prostore, za njimi so vstajale trenutne praznine na pogrnenih mizah in stoli. Že pri vstopu sem opazil, da lahko uspem, če se nekoliko potrudim, se pravi, uporabim svojo fizično zagnanost. Ta fizična zagnanost se je izkazala za uspešno, brž ko sem zasedel prostor za mizo, še celo več: ljudje cenijo ritem, ki diši po nasilju, najraje zastanejo in se začudijo — tisto malo godrnjanja je samo znak nedoločenega odnosa do nasilja. Prav lep razgled na vse strani: zadaj na prastare kamenine, spredaj na odprto vodno plan, po kateri mogoče še

danes vesla moj sosed, ribič, ki se tako rad ukvarja s samogovori. Tukaj je obredni ritem drugačen. Človek je opazovalec, ki podpira zunanja dogajanja. Na primer dva galeba. V daljavi, kamor sta se odmaknila, se je prav lahko zaznavalo, kakšni so njihovi trenutni cilji. Plavala sta drug ob drugem v krogu, približujoč se neki skupni točki, postavljeni na hrbitišče oblegala, ki se je poskušal izviti iz sklenjene krožnice. Tam spodaj pod njim je mogoče riba, ali pa je vse umišljeno. Umišljeno, toda resnično, kot bi bila resnična, prava riba. Zapičil sem se v prizor in kdove, če me ne bi še dlje vleklo v tisti drobn, zaokroženi prostor, da me ni prestavila senca mimogredoče osebe nazaj za mizo, ki sem jo nedolgo tega zasedel.

— Najraje imam središče, se pravi točko, na kateri se srečujejo skrajnosti. Vzemimo tole teraso. Z morja hladi slani zračni tok, s hrbta in s kamenin v ozadju se vali kolobar sončne pripeke. Na tej terasi se srečata in skleneta, da se lahko obrnem proti enemu ali drugemu, odvisno od trenutka in njegove potrebe. Ali ni to najbolj imenitna točka v vsem mestu, gospod? —

— Mogoče. Povsem mogoče. —

— Življenje je navsezadnje opravilo svoje, ko se je odločilo za tri stvari: za skrajnosti, za srečavanje in za kolobarjenje. Vsak ima v tem trikotu dovolj prostora zase. Težko bi rekla, čemu na se odrečem, če bi morala izbirati. Toda, oprostite, na morju je človek pogostokrat zamišljen. —

— Mogoče. —

— Tale moja stvarca. Ne . . . imela sem tudi človeka. To je tisto. Mene najbolj navdušuje tisti pogled, ki pričakuje. Poglejte, Bobi je uresničil moje navdušenje. Kodrolašček, pravijo. Nekoliko zastarelo, pa to ni važno. Človek, mislim, s tem širi svojo vrsto. Ampak za to je potrebno dosti časa. —

Tako sem pogledal navzdol, pod rob namiznega prta, k nogam, ki jih ima tudi miza. Med njimi je šaljivo bingljala kosmata pahljača, spuščena proti tlom, pričakujočega pogleda nisem videl. To je torej Bobi. Košček Bobija, tisti zadnji košček, s katerim njegova vrsta poudarja blaginjo. Pes zares navdušuje, zlasti v njegovi igri z okoliščinami. Še danes se spominjam, kako sem se srečal z njim. No, šolarji so vsi enaki: ko bežijo po stezi domov, zmagujejo svoj strah z okoliščinami. Tisti moj pes je mislil nekoliko drugače, ker se je zapodil za mano in mi strgal hlače. Za psa dovolj — opravil je zadovoljivo dejanje. Čez trenutek, ki je bil mogoče tudi daljši, sem ga videl, kako me je zadovoljno pozdravljajal s svojim hahljajočim jezikom. Gledala sva se tako, kot gleda smreka na svojo sosedo, ko ju povezuje obema enakovreden povezovalc veter. Toda to so prispodobe — nisem povsem gotov, kako je prišlo do njih. Izpah peresa ali misli?

— Tale stvarca. Vem, to ni človek, saj sem ga imela. Poskušala sem si predstaviti, kako bi bilo, ko bi se tale stvarca spreminjala v človeka in narobe. Po potrebi seveda. Ampak to so abotne predstave, človek jim lahko samo prizanaša. Ne bi mogla reči, da niso potrebne, ampak na cesti je drugače. Dobro moram pogledati na vse strani, preden jo prečkam, tam se odločno zavem, da je tako spreminjanje ranljivo. Bobi, nogo pa pusti na miru! —

In še kaj drugega.

Na terasi sem popil kavo in s tem uničil jutranji obred. Ta kava se odločno upira vsemu, kar sem videl in slišal. Na teraso so vdrli ljudje, vsekakor novi gostje, nič nimam zoper to. Naskočili so na kavo in pijačo in se prepustili ugodju. Popil sem jo sicer, toda pri tem sem pozabil, kje sem, tako da me je podrobnost z galeboma na vodi izpraznila. Ostala je nedorečena. Tle hoteli so čudna zmes kolobarjenja in trenutkov. Vse je samo trenutek, dolga veriga trenutkov. Vsak zase bi se mogoče lahko razvil v svoj svet, toda veriga je močnejša.

— Pogosto prihajate na tole teraso? Zame ni dneva, če je vsaj enkrat čez dan ne obiščem. A, samo prehodno. Da, veliko ljudi danes potuje, strašno veliko. Vrtinec. —

Takole oblečen kot sem, sem bil odprt in dostopen. Nekoliko svobodnega prostora, ki se konča z navadnim površnikom, in po njegovih podrobnostih razveljavljamo ali uveljavljamo drug drugega, je navadno dovolj za nehanja našega vsakdanjika. Če se ta prostor izrazito spreminja, potem se spreminja tudi teža, prava in najbolj navadna telesna teža. Pobral sem šila in kopita, se odprhnil skozi luknjo v zidu, ki ji pravimo vrata, samo zastal pred naglo zaihtelimi zavorami, naložil na vrat voznikovo psovko in jo na drugi strani ceste preložil na pult mrgoleče točilnice. Natakari pa se ni zmenil zanjo, natakariji so vzgojeni za bremena.

Konjak in soda.

Med ljudmi sem opazil slanega človeka. Najbrž je bil ribič.

»Dragi oče,

tole pismo ti pišem v naglici, ker se je medtem spremenil program. Najina sopotnika sta nadvse zanimiva človeka, nekaj drugačnega je v njunem govorjenju in vedenju. Se spominjaš, kako sta bila živahna in kar iz prve roke, kot pravimo? Danes zjutraj smo se odločili za potep brez načrta in se nismo zmotili. Zvečer smo poiskali prenočišče pod svetilnikom — danes je toliko sveta povsod, da načrti kar niso nič več potrebni. Pišem pa na parniku, ki se nekoliko ziblje. Verjetno bom še kak teden dni preizkušal svojo naravo, vsekakor bom toliko prišeben, da Ti bom lahko poročal o rezultatih. Upam, da si že pogrel svoje prostore in se prilagodil možnostim zraka in vode. Vsak dan se okopljem, a ko sem predvčerajšnjim lovil neko školjko, me je prav nesramno pograbil rak, prav za vrh prsta. In kakšna zanimivost se je izluščila iz tega: v katalogu je podrobno opisan kraj in čas dogodka, da bi školjka ohranila svoje ozračje, se pravi podnebje, kot je to poimenoval zapisovalec. Torej moje generalije. Tako iz dneva v dan. Za jutri pa smo določili malo oddiha, kar pomeni, da moramo svoj zasebni krog poživiti. S kakšnim primernim znanstvom. Ugodje pomeni, da se zaustaviš na tisti točki, ki ima zavore. Seveda bi lahko o tem pisal še in še, za zdaj bi bilo dovolj, da te prav lepo pozdravim in Ti zaželim dosti takšnih točk. Saj poznaš moj besednjak, pa brez zamere in na svidenje!« —

Pismo je prišlo v trenutku, ko sem zaklepal vrata, kajti danes so prišli pome neki moji znanci, ki jih moram obiskati. Mešana družba, a nič ne de.

Zanimivi so zato, ker jih že dlje nisem videl, to pa pomeni, da so novi. Med starim in novim je čas. Pred čisto novim pa sploh ni časa.

Vse to je nadvse vznemirljivo.

Natančno nocoj opolnoči sem prebral knjigo z nenavadnim naslovom: Človek v vesolju. Vsak človek je v vesolju, če kaj vem. Vse je odvisno od tega, ali kdaj pogleda zvezde ali pa večji del kolobarjenja tišči z nosom v predmestni prah. Danes je toliko možnosti, da je že vsak korak možnost. In tudi tale moja knjiga z nenavadnim naslovom.

Proti jutru sem jo imel že obnovljeno.

Prvo poglavje: Ljudje, pes in maček, miš in netopir. Seveda, če naj se kaj dogaja v vesolju, mora biti oblikovano. Ljudje v različnih oblikah — moški, ženske, otrok in sopotnik — drugo pa je tako že znano: miš mora biti pod steklenim zvonom, da ne bi nekje med Luno in Venero izginila v mačjem žrelu. Vse je uravnano za pot, ki jih čaka: vesoljska ladja, čelada s kisikom, zrcalo za lov na svetlobo, iz katere bo curljala vsakih štiriindvajset ur juha za popotnike in rasla govedina s potrebnimi vsakdanjimi dodatki. Matične knjige na Zemlji so potegnile črto pod pripis v pripombi, da so izseljenci v službi človeške radovednosti, kar pomeni, da niso pokojni, ampak da so prenehali, samo prenehali živeti. Zakaj svetlobna hitrost jim bo zaustavila vsako rast za nekaj tisoč let, dokler ne bodo dosegli glave Centavra nekje v meglenici tam daleč na robu. Pred katapultom, s katerega se bodo odtisnili, je igrala godba, njen posnetek na traku so jim nato dali za popotnico — za primerjavo, kajti tam na Centavru mogoče godejo povsem drugače. Vprašanje je namreč še vedno, kakšni so tam ljudje in s kakšnim okusom. Če jih najdejo, naj se povežejo z njimi za sodelovanje v naslednjih tisočletjih. Če je človek fanatik, mu ni mar slovesa, gleda saino na idejo: zato ob slovesu ni bilo nobenega joka.

Drugo poglavje: Prvi vtis, ki so ga vesoljci zabeležili v popotni dnevnik, je bil, kako je spreminjanje v svetlobo sunkovito in samo po sebi umevno. Kolikor bolj so se bližali tisti mejni svetlobi, toliko bolj so bili bliže kvantom, ki so kmalu po odtisu s katapulta začeli bruhati proti Luni in nato še naprej. Najprej so se drobili v vse manjše kosce, dokler se niso spremenili v same kvante — kvanti pa so upodobljena oblika sevanja. Tako so tudi pisali in se pogovarjali — čeprav je bilo vse spremenjeno v eno samo sevanje, je njihova govorica ostala vsem razumljiva in pismo tudi. Ugotovili so, da pridobljena vsebina ostane trajna, čeprav se izraža v povsem drugačnih povezavah ali oblikah. To jih je najprej vznemirilo, ker niso še nikoli doživeli tega. Posebno zrcalo, ki jih je spominjalo na njihove nekdanje ude in telesa, jim je bilo v oporo in primerjavo, vsekakor dokaz, ki se je tudi prenašal na matično deželo, na njihovo Zemljo, zdaj že grozno daleč in hkrati povsem blizu, čisto pri roki. Tako so hkrati popotovali in ostajali na mestu, ne da bi bili občutili sploh kakšno spremembo v življenju. Ko so se izognili sonca, so iz ukrivljenega prostora začutili samo rahel veter, tako da je otrok pomislil na sapico z Dolomitov, netopir pa je prhutnil s krili, ker se mu je zazdelo, da je padel v zračni prostor. Vse drugo je ostalo kot od nekdaj:

miš se je stiskala pod stekleni zvonec, maček pa je od strani oprezoval, če se mu bo mogoče ponudila priložnost.

Tretje poglavje: V nekem trenutku brezčasnega prostora so doživeli zanimivo, pretresljivo srečanje: šop svetlobe, ki so zanj dognali, da prihaja z doslej neznanega meglenice X. Ker so bili tudi sami šop svetlobe, so lahko razumeli pomenek svetlobnih žarkov v njem in zapisovalec dnevnika je dobil spet zanimivo delo. Žarek je žlobudral: Le kaj naj še storim, da bi se nazadnje spametoval in postal človek! — Kako razumljive besede! Ni bilo potrebno prevajati; ko je človek spremenjen v vsem bitjem razumljivo obstojnost, v najbolj preprosti snopič svetlobe, se misel prenaša samo s pomenskimi izrazi, besede niso več potrebne. Zapisovalec popotnega dnevnika pa je le ugotovil s posebnimi pripomočki, z nekim elektronskim računalnikom, da je ta misel prvobitno izražena v grščini. Nadaljnji račun je ugotovil tudi osebo, ki je to misel najprej pognala v vesolje. Bila je namreč Ksantipa, tik preden je na Sokrata zlila vedro vode. Ujeli so tudi Sokratov ljubeznivi refren: Nič hudega, po tolikšnem grmenju mora priti do plohe!

Cetrto poglavje: Ko so bili že daleč, nekje na zadnjem klancu dolge in strme Rimske ceste, jim je nenadoma pridrvel nasproti obilen sijaj, zelo podoben kometu z dolgim, metlastim repom. To srečanje je opozorilo na zanimivost, ker je posebni, v luč spremenjeni stroj, razčlenjevalec, vznemirjeno zanihal kakor odsev z daljnega zrcala, postavljenega nekje na Zemlji, na enem najvišjih vrhov same Himalaje. V kometu so zazrli bojni pohod Aleksandra Makedonskega, kako se vali čez Helespont in Malo Azijo tja do obal Indijskega oceana. Čeprav so med poletom člani posadke izgubili tista nemirna človeška čustvovanja, sestavino groze, sreče in pričakovanj, saj so kot svetlobni žarek postali splošni, vseobsegajoči pojav in se niso imeli ničesar več bati, so vendar za trenutek dobili nekaj barvnih obrisov, tako nekako, kot če svetloba dregne ob kristalno prizmo. V teh obrisih je bil odsev vseh groz, ki so s krvavega pohoda zastrupile del vesolja. Komet je namreč taval vse te čase od zvezde do zvezde, med planeti in meglenicami, zbit v znamenje in spomin, večno napet in grozljiv, povsod je moral izpovedovati. Njegova glava oblikovala v večno se razkrajajoči obraz nekoč pomembnega predstavnika neke človeške vrste, pa je zadevala ob mrzle vsemirske pline, ki so ga večno razjedali in večno ohranjali. Mogoče je še zanimiv za koga, je dodal v pripisu zapisovalec. Naša Zemlja ga, upam, več ne potrebuje. Takó smo zapustili zadnji klanec Rimske ceste in se pognali nemoteno proti Centavru.

Peto poglavje: Čez tisoč let se je Centaver začel postopoma spreminjati. Iz svetlobne točke se je kmalu razširil v megleni dim kakor tobak, ki ga izpuhneš proti stropu v zakajenem prostoru, nato je postal sestav mnogih svetlobnih točk, dokler ni med njimi zraslo začudo veliko mrtvih kroglic, ki so samo še odsevala tujo svetlobo. Bili so planeti iz zemlje, železa in vode. Zdaj je bilo potrebno zmanjševati hitrost in se pripraviti na pristajanje, na najbolj nenavaden dogodek vsega vznemirljivega popotovanja. Kajti brž ko so se zaustavili na polovico svetlobne hitrosti, so se jele večati njihove gmote,

zapisovalec je dobil roke, mačka kremplje, miška pod cilindrom drgetajoči smrček, in vsi člani posadke so bili soglasno prepričani, da se budijo iz spanja. Spočiti so začeli zaznavati okrog sebe oblake, zelenino, vonj tal in sladkobno urejenost zaporednosti. Zdaj so obnovili v spominu in ob pomoči posebnih budilk preteklost in pomen tega popotovanja. Želje so bruhale iz vejajočih se gmot, kot bi se bližali nekemu domu, ki ga niso videli že dolgo, dolgo. In ta trenutek niso vedeli, ali pristajajo na Zemljo ali kje drugje mogoče na svetu, ki šele bo njihov, potem ko ga bodo občutili z vsemi čutili, z najbolj preprostim dotikom svojih nog in rok. Prav otroško so se veselili vsakega vtisa kot prebujajoči se novorojenec, in ko so dosegli neke oblačne zmesi, se jim je zazdelo, da so vdihnili pravo sapo iz njihove tako oddaljene dežele. Postali so prebivalci Centavra.

Sesto poglavje: Je nadvse zanimivo. Kar osrečuje, bi rekel. Ali pa najbolj učinkovito vozlišče nepregledne vrste ugank. Kajti še na Zemlji so načrtovalci tega pohoda na Centaver predvideli splošno zrcalno napravo, ki bi popotnikom v eni sapi nazorno pokazala, kako se bo njihovo bitje spreminjalo in v čem se bo spreminjalo, ko bo stopilo na tako oddaljeni planet in se zavozlalo v splet njegovih možnosti in sestavov. Vzporedno torej prejšnja oblika bivanja na Zemlji v soočenju s pričujočo, ki se bo morebiti oblikovala na srhljivo oddaljenem novem svetu. In res se je zgodilo, kar so pričakovali: ko so zadihali žveplene hlape, so občutili isti sveži vonj planinske grmade kakor nekoč v zemeljskem ozračju, in ko so se okopali v nafti, so se enako okrepili kot v davnih časih v bistrih vodah neizčrpnega morja. Najbolj splošne oblike bivanja so torej most med posameznimi oblikami. Bistvo pa je ostalo isto — zdelo se jim je, da se ni prav nič spremenilo. Če ne bi imeli tistega primerjalnega zrcala s seboj, bi bili prepričani, da so spet na svoji stari, dobrotni in bridki Zemlji. Fantastično: Fantazija je najbolj splošna bivanjska resničnost, ker lahko izčrpa vse možnosti. —

In tako naprej.

Ves dan mi migotajo pred očmi podrobnosti, ki jih je knjiga prepolna. Ne morem se še vedno prepričati, če sem resnično bral ali samo sanjal. Človek se skoraj boji preveč sanjati, saj se mu v takšnem stanju popolnoma spremenijo oblike, ki jih je vajen. Lahko se izločiš in se zavозиš. Lahko spregledaš pomembnosti in cene, na katerih gradiš mnogovrstne stavbe, lahko zadeneš s trhlo glavo ob zid, potem te obvoha le še pes mimogrede, pa še ta s postrani nagnjeno glavo.

Najbolje bo, če malo zaplavam mimo svojih čeri. Dotik vode mi bo potrdil občutljivost telesne kože.

In še to: nisem prepričan, da je pisec te knjige samo igralec na svoji lastni vrvi.

Ko sem plaval okrog med čermi in se že nešetokrat prepričeval, da sem ta plavalec resnični jaz in ne nekdo drug, me je predvsem osupilo to, da sem se lahko takó strahotno spozabil. Dotik vode na sprejemljivo kožo je menda kopel, ki iz stranskih tirov lahko prenese gibanje telesa na glavne tire, saj sem razločno videl, da sem v kratkem času imel

opraviti z dvema popolnoma različnima položajema. Nocojšnji ob knjigi in sedanji v najbolj stvarni temperaturi. Odsev prvega pa je bil takó trdovraten, da ga ni zbrisala niti plavajoča mesečina na vodah pod mojo hišico in sem nagonsko stopil spet proti odskočni skali na bregu, do katere sem te dni izravnal nekakšno stezico, ki naj bi bila moja. Tam pa sem našel spet privezan čoln, s katerim se je vneto in zamišljeno ukvarjala človeška podoba, urejajoč vrvi in mreže. Spet je bil ribič, moj barba Jure, s katerim sem nedavno izpraznil nekaj kozarcev ostre pijače v bližnji točilnici. Tudi nocoj se mi je zdelo, da moram ostati na sredi pota: njegova opravila opozarjajo na nedotakljivost. Tako so celotna in ubrana. Zadrgnjena z obročem, ki je samo njegov. Bolje: v tej bližini se v hipu zgosti obroč okrog mene, ki ne dopušča nikamor več, dokler je tam na drugi strani tako močno nabito vozlišče.

Mislím, da sem spet prisluškoval njegovemu samogovoru. Lahko bi bil tudi odgovor na preživeta dneva:

Tale kup mesa je moja osebna zadeva, pravijo.
 Izostril sem svojo osebno zadevo
 in jo namenil popolnoma neprizadetemu človeku.
 Trije dnevi — to je njena povprečna cena;
 trije dnevi — to je izvleček iz mojega kolobarjenja.
 Dve noči sta vmes in nešteto, nešteto zvezd.
 Zvezde so se spotoma pogovarjale,
 zvezde se pogovarjajo samo s fosfornimi besedami,
 in precej od daleč.

Tale kup pa je moja osebna zadeva, kot pravijo.

Jutro — je moje,
 pristan — so moje posebnosti;
 sreča v mojem kotičku —
 to so zasebna vrednotenja.

Tale kup:

če bi prerezal vsako dlan, ki se oprijema jambora,
 bi barba Jure pognal otoke v divjo nevihto —
 okrog mehkega mesa so vrvi,
 plazmatična sluz učinkuje kot zakon.

Nič takega se ni zgodilo, česar ne bi poznali od nekdaj,
 vse to so otroci nespečnosti.

Moj barba Jure:

mir je posnetek presenečenja,
 mir je prehod v sočasnost.

In ko moja barka počaka ob izostrenem kamenju,
 da jo odvežem kdaj drugič,
 že jutri ali pojutrišnjem,
 bom moral ponovno pregledati,
 če sva si še edina spričo nastale tramontane.

Ribe so morska pena,
vsakokrat jih je treba ugotavljati.

Vprašanje: če sem v življenju kakorkoli izostril svoj sluh, mogoče lahko posnemam brez primesi. Vedno sem moral imeti napeta čutila in jih držati ukročene, da mi ne bi ušla resničnost. Zdaj pa bom moral ugotoviti, če sem še vedno tak, tudi v tem trenutku. Jutri ali pojutrišnjem ga obiščem — vem, tam pri krepki pijači.

Bom že nekako poskusil.

Našel sem ga.

Podoba človeka v gneči: odpet ovratnik z močno izostrenim jabolkom in usnjeno prevleko nekakšne nenaravne kože čez vrh znane piramide. Ker jabolko mora ohraniti svoj gibljivi primer, da bi se tudi ta izraz človeške postave ohranjal v pravi podobi, se je koža gubala na podbradku. Te gube so bile prvi znak. Drugi znak pa se je prilepil na rob kovinske točilnice, na stično ploskev med komolcem in pločevino, na katero je pritiskala teža koščene brade in neskončna vrsta vijugastih brazd na daljnem, razčlenjenem čelu.

Gneča se je ovijala okrog njega kakor voda okoli kapljice olja: sosesčina, sosesčina. In nič več kot sosesčina.

In modro oko morskih kolobarjev.

Z njim se je zvaril stik, ki sem ga moral sprejeti.

Jaz:

Ker sva že tako sklenjena v tem nabitem prostoru, naj te povprašam kar naravnost: danes nisi na morju in tvoja barka je pripeta na kamniti pomol, tam doli; kakšen je tvoj današnji dan?

On:

Sosed, naj ti povem? Saj si vendar gost. Včeraj si komaj prišel in jutri boš spet izginil, ti nisi iz tega kamenja, tvoje roke se ukvarjajo z drugačnimi opravili. Ampak, poglej, saj vidiš. Človek mora imeti nekaj ob strani. Obstranske ceste gredo večinoma skozi glogovino, vsaj pri nas, glogovina pokriva vse tisto, kar je osredinjeno na kamenje. Na stranski cesti, vidiš.

Jaz:

Sinoči sem te slišal, ko si se vračal.

On:

Da. Vsa vesla šumijo.

Jaz:

Stal sem na nekoliko odmaknjenem robu pod hišo, ko si pristajal. Potem sem se pognal med čeri, zatemnjena voda je kakor rojstvo pokrajin pod priprtimi vekami. Tam so jasne barve in zelo občutljiv prisluh. Ker sem čutil vodo na svoji najbolj pregreti koži, sem ujel vsako besedo, ki je prihajala s čolna. Zapomnil sem si in si zapisal. V tem izseku svojega življenja namreč pišem dnevnik — to je nekakšen zvezek z začaranimi stranmi.

On:

A, dnevnik? Tvoja roka piše dnevnik. Večkrat sem pomislil, kaj neki delaš, ko te preganjata podnevi sonce in ponoči svetilka. Ampak ti imaš svoje

misli, sem sklepal, v njih najbrž brskajo tvoji delfini, tisti s tvojih stranskih cest. Vidiš, zame je delfin neizpodbiten dokaz, da se nekaj dogaja. Ko umirajo ribe v krvavem krču na dnu moje barke, takrat skačejo delfini iz vode. Tako mislim, da vsaka stvar leze v tisto, kar ni. Kamen je najbolj počasen.

Jaz:

Vse sem zapisal, veš. Zase. Nekaj je treba pridobivati.

On:

Nikoli ne govorim. Riba je nema, pravijo. Riba je samo pregib, skok, sprememba prostora. Toda nekaj ti moram povedati: vse je laž, ena sama laž. Če sem na odprtem morju, zlasti če je vse mirno in brez tistih oblakov, ki jih vleče veter s severa ali juga, potem vedno vem, da je nema govornica najbolj spodoben izraz trenutka. Zakaj tudi trenutek je laž. Je neobljuden prostor, ki pripada drugemu. Vedno drugemu. Nikoli meni. To je moja govornica. Jaz nikoli ne govorim.

Jaz:

Moram ti priznati, da me je strah tega, kar sem slišal. Pravzaprav čudno, nenavadno. Ko si stopal na trdna tla in se natovarjal s tisto vlažno, sluzasto vrečo, v kateri se je prelival kos zamašenega sveta, z ribami, školj in raki, me je rešil uničujočega krča samo odsev samogovora, s katerim si se opravičeval. Pred kom si se pravzaprav opravičeval?

On:

Izpij še ta konjak, saj ga točijo brez dna.

Jaz:

Ze pred dnevi, ko si se odtisnil od brega, sem vedel, da te bom kmalu obiskal. In tole je mogoče najbolj primerna ura. Ni dolgo tega, kar sem bil nepogrešljivi del gneče, pred nekim vogalom, nasproti vrat poulične krčme. Prepričan sem, da so imeli reševalci tistega nesrečnega človeka, ki so ga reševali na pragu — no, o tem kdaj drugič — nekaj življenjsko pomembnega v svojih torbicah in aktovkah: soseščino z bistveno drugačnimi navadami. Soseščina nas bržčas določa. Zato je tole mogoče najbolj primerna ura.

On:

Doma imam ribe. Lahko dobiš katero, da se boš na samem z njo srečaval. Ampak, če te tarejo stiske, pojdi z njo domov čimprej, da ne boš iskal opore drugje. Jaz ti verjetno ne morem pomagati. S samogovorom je tako kot s čevljem na nogi: številka mora biti prava, da te usnje ne ožuli. —

Zazvonil je poldan z zvonika neke stoletne cerkve, ki še vedno zvoni nad glavami. Zelo težko in mukoma nižem besedo za besedo in kar poskočil bi, če bi našel kak drug papir, kak drug svinčnik, vsekakor takšen, ki bi govoril namesto mene. Ribič se je gugal kakor čoln na vodi, bil je toliko izrazit, da sem ga mogel videti skozi ljudi, in še sedaj je zelo jasen in nespremenljiv. Dostikrat se podobe oblikujejo čez čas tako, da od njih ostane samo bistvo. Potem jih lahko razpoznamo samo mi sami. Tokrat je ostal ves iz kože in mesa, prilepljen s komolcem desne roke na pločevino točilnice, izklesan v okamenelo podobo prostora, kjer sva oddaleč zaznavala vrišč

gneče. Sam sem v prepihu dneva zagrabil v svetlobo, kot bi nagsko hotel zadržati kar največ hraniva za zimsko pomanjkanje. Sklenil sem, da se moram dotakniti, samo dotakniti prostora svoje hiše, pogledati v njem, če se ni medtem kaj spremenilo, da bi takoj za tem skočil spet ven, mogoče s čeri med delfine. In dotaknil sem se s prsti svojih predmetov: mize, stola, omare. Na njih pa sem odkril glazuro, ki je tako nujno potrebna za razpoznavanje prostora. Spet sem bil tam, odkoder odhajam vsak dan, vsako jutro in vsak večer, včasih velikokrat čez dan.

Ta prostor je zdaj navsezadnje moj.

Davi je spet nekdo potrkal na vrata — poštar. Ognil se je mnogoterim dobrim jutrom in poklonom in s popevko med usti predal pismo. Obremenjena poštna torbica je kot znamenje vrednosti in potrdila zabingljala, ko je zagrizel v kolena navkreber — bila je ljubavna popevka krilatega človeka. Človek s krili je zaokrožil stezo, ko je izginil za glogovim grmičem. Še to sem videl, da se je zanihala bohotna veja. Potem je zapekel vroči, kamniti zrak.

Pismo mojih starih znancev.

V sosednjem naselju so, raje uporabim avtobus.

S praga točilnice je mahal ribič in pri tem prav gotovo mislil na srečno pot. Isti morski kolobar očesa, ki se je odbijal z modre ploskve jutranjega neba: moral je pravkar dokončati kdove katero poglavje svojega samogovora. Čeprav ne dokončno, sva se vendar verjetno razumela. Pa četudi samo skozi gosto, obstransko cesto.

In sredi sence, v kroglu svetlobe, prav na prehodu za pešce:

Bobi, slamnati klobuk in snežnobeke sandale.

Motiv s terase. Bržčas vsakdanja jutranja pot, jutranji obisk znanim predmetom. Ne gre samo za dovolj znane mize in stole, pa tiste sveže zlikane prte, ki nihajo proti starodavnemu kamnitemu tlaku. Kdove tudi, kje sta v tem času tista galeba, prav tista določena galeba, v katerih kolobarju se uveljavlja pogled navzven in navzdol, v poševni smeri proti odprtemu valovanju prostora. Predvsem gre za vdihavanje možnosti, ki odmevajo od sten polzaprte terase in širokih sončnih klobukov nad njo. In za besede. Najbolj tehtne so neme govornice, to vem. Toda najbolj pomirjujoča je govorica najbolj splošnih predstav. Ne potrebujejo posebnega dleta. Vsak zvok je lahko gmota, iz katere se ulivajo. Potem je to šepet, šumotanje kakor nezahtevni prepilih med dvema sosednjima oknomoma. Bobi se je zagledal skozi moje steklo in pometel z nekaj mihljaji zastali kos zraka ob njegovem repu. Lastnica pa dobro pozna to njegovo opozorilo, saj sta ulita iz enega kosa: sprožila je pramen svetlobe v isto smer in tako sva se srečala. To srečanje jo je očitno navdihnilo: par belih rokavic je kakor pahljača osvežilo nasmejani obraz — tudi ona je pozdravljala, verjetno prav tako za srečno pot.

A na drugem koncu današnje daljice:

Amalija. Zgodnjega jutranjega obreda sem se naučil pri njej. Oranžno pobarvano telo gibljivega, povsodi pričujočega premikanja, z rdečimi šarami, listjem, ploskvami, vejicami. In žlobudranje vode na kuhalniku. Vsaka stvar je tam dorečena, nič ne pomaga. Davi se je sin spotaknil ob prag,

potem pa vriš, obliži, pouki. Dohtarji so neverjetni, hladni kot stena, rahlo zamišljeni. Spremenili so se v postopek in faze. Miki, pohiti vendar, kava je že pripravljena! Danes bo lepo ves dan, voda je prav vzorno prirejena v teh krajih za igro s kožo. Ampak danes ne grem več na tisti pesek, ljudje se nesramno iztegujejo po njem. Ti vzemi kakšen časopis, bereš in si pokriješ glavo z njim. Sončarica. Ne verjamem, da bi izdržal, pripeka: ti nisi za tako pripeko. Moraš paziti nase. Ni imenitna tale kava? V samopostrežbi imajo še najboljšo kvaliteto. Sveže zmleto, sam izbereš, pa prijazni so. Človek bi kar naprej kupoval. Ne vem, kdaj te bom navadila. Ne smeš piti prehitro, opariš si usta in ob užitek si. Moraš spremeniti cigarete, navadi se na filter. Časopisi kar naprej opozarjajo, ampak kaj — časopisi opozarjajo, trgovci pa prodajajo. Vseeno, kava brez cigarete ni kava. Ena cigareta na skodelico, to je splošno pravilo. Katarina pokadi dve. Mislim, da je preveč, že zdaj zjutraj kašlja, ko si pere zobe. V poznejših letih pride naduha, ni res? Miki, kako se počutiš? Jaz sem odlična. Za jutri se pa moramo pravočasno zmeniti, da bi kaj pripravila. Jaz sem za to. Moramo naposled nekoliko ven, kakor vsi drugi. Na dopustu nihče ne gleda na vsak dinar. Vsaj enkrat na leto da splakneš tisti od sedmih do dveh. Samo še pomijem. Ampak na kopalke ne pozabi. Na vse moram misliti.

(Glogovina je drsela ob oknu, telefonski drogovi so švigali. Na daljnovodu je opozorilo za mrtvaško glavo — pozor, visoka napetost! Tista hiša tam pod bregom, vsa iz kamenja, bo kmalu končana, le še zelenje ji bo treba dodati. Napete mišice na do pasu razgaljenem človeku, že navsezgodaj pije vodo ali vino. Najbrž vino, saj ljudje, ko zidajo, nagonsko potrebujejo tudi notranjo toploto, zunanji dosežki so okameneli in enolični. Danes nisem opazil voznika. Najbrž je odvečen.)

Alojzij. Britje redno vsako jutro, tudi na dopustu, lahko prištevamo dobri navadi. Človek zbriše noč, ki je vse kaj drugega kot dan. Tole rezilo ne reže, Amalija! Nič ne bo prida današnji dan, vsak trenutek bo brada štrlela. Kave ne presladkaj, kadilci imajo rajši bolj grenko. Že navsezgodaj je pritisnilo, od krša se odbija. V tem trenutku navadno križam Gosposvetsko, na zebri pred Avtokomercem. Kaj vse izmišlja današnji človek! Navadno torej tam pred zebro, a danes tu. Vse do konca meseca. Če bodo uspeli s poročilom, bom potem hitro opravil. Da ne pozabijo na peto točko, je občutljiva. Mogoče bom moral sam popraviti. Amalija, slišiš? Brisača. Mokra. Kdaj vas bom navadil, da je brisača povsem in izključno zasebna stvar! Miki danes ne sme v vodo, zaradi obliža na kolenu. Mogoče pa voda zdravi, kot pravijo. Vseeno. Ni ga in ni ga, že drugo pismo sem mu poslal. Dokončen zasebnik! Ni mu dovolj poklicnih bogpomogajev, zdaj se menda ukvarja še z Marxom in Engelsom. Saj nič ne razume vendar, in še tisti Karl Jaspers, če sem si prav zapomnil. Naj ga rešujem, če noče? Danes ne moreš nikogar več prisiliti, za vsako stvar je treba prepričati — nič ne pomaga. Povsem ustrezna kava, Amalija. Ne, zajtrkoval bom pozneje. Zajtrk obleži in zatemni. Jutro mora biti sveže, kolikor bolj mogoče dlje. Za malim pa ne bom več letal, to mu zabičaj. Popolna predrznost! Po pesku naj letam, da se mi pobalini smejejo. A ženske: poglej, kako skrben in sodoben oče!

Bodi še ti enkrat sodobna mati. No, no, ne glej na vsako besedo. Naj se izkašljam na ulici?!

(Glogovina je strašno predrzno bitje. Vsak kamen, vsaka ograda. Če nima prsti, jo naredi. Smeje se meni, tebi, soncu, vodi. In potem ti ponudi pod nos še svoj bleščéče črni, trpki grozd, da bi ti dokazala, kako misli tudi na prihodnost. Predrznost do kraja. Sprejemljive ljudi lahko samo navduši. Lahko vidijo kakšno prisposodbo v njej, ki utegne biti v prid miru, splošni volji. Oko mi torej tiči na glogovini in sam ne vem, koliko mi je še potrebno, da bi se še zadržal na kaki drugi stvari, ki sodi sem. Ura kaže, da smo že blizu. Tudi kraj mi spet postaja znan. Brž ko se je glogovina spremenila v hiše in vrtove, me je pognalo k vratom. Avtobus je ravnodušno odrinil v neko smer pred seboj.)

Da, tam sta oba, Amalija in Alojzij. Za zdaj je pravzaprav samo hiša z rjavimi, težkimi vrati, mogoče se za njimi nekaj dogaja. Če sem duhovičil, sem duhovičil večidel samo za zaprtimi vrati: občutek, da vse, kar si izrekel, ostane ohranjeno. Odprt prostor mogoče poživlja, čeprav tudi zgolj s strahom, toda za zasebnost so le zaprta vrata. Ko sem korakal po drobnih ulicah, sem srečaval ljudi, ki so hiteli k vodi. Kako se zna človek varnostno postaviti proti nekaterim silam, ki jih obvlada! Tu prevladujejo slamniki, za nekatere prvine sončnih sil so dovolj. Spet drugje prevladujejo kučme. Hodil sem po ulicah, dokler se nisem znašel spet na avtobusni postaji. Ne, kar na prvi avtobus! Avtobus je bil drugačen, s prejšnjim sta se samo nekje na vročem asfaltu srečala. Drugačen pogled, zdaj na morsko površino, na vzratni vožnji, me je opravičil. Kakšna neumnost, samo menjati postaje in se obrniti pred samim ciljem! Nenadoma sem bil prepričan, da nimam nobene ustrezne vsebine. Odložil sem oči na lesket gibajoče se površine, za katero so štrleli neki otoki, ki jih prav gotovo ni na zemljevidu. Marsikateri med njimi je samo čer, nekateri ima še krono na glavi, upognjeni, izzivajoči, črni borovčev grm. Glogov brat. Vseeno, če daleč nima družčine; njegovi storžki dozorevajo. In nikoli ne obledi, zanesljivo in brezpogojno varuje svojo barvo. Abotno: močnejši je od slamnika ali pa kučme! Bil sem vesel, da naju je povezal dan. Cesta se upogiba, izravnava, preskakuje hrbitišča in briše jarke. Zanimiva je vožnja, ko si se opravičil.

Potem sem ves dan pregledoval ta zvezek.

Radoveden sem, kje ga bo konec.

Mestna občina je včeraj priredila skupaj s turističnim društvom proslavo osvoboditve. Na proslavo sta prišla tudi znanca iz sosesčine, Amalija in Alojz. Pa mlajši Miki. Držal je roke v hlačnih žepih in se resno razgledoval po okolišu. Obliza na kolenu ni imel — bila je izmišljotina. Standardno opravičilo in še kaj. Nekdo me je bil prepoznal na mojem ponesrečenem in smešnem obisku. Nenadna slabost, nisem hotel motiti. Nenadna slabost? Ampak zakaj ne poiščete zdravnika? No, da, saj so res poklicno prizadeti, hladni, toda zaradi mirne vesti, mirnega spanja. Res, če še kdaj pride do tega, pa brezpogojno k zdravniku! Alojz, si pozabil na pisarno? Na pravilnike in poročila? Ah, dragi moj, vsako jutro pri britju neznansko oblaga zrcalo z njimi! Takrat, ko se gleda v njem. Saj pravim: ali je res življenje tako

komplícirano? Saj vas je komaj prepoznati. Pravilniki tam, pravilniki tu. Doma v kopalnici. Nekaj že mora biti, če ne vam ne bi dajali take plače. A sin se pa potepa? Z angleškima študentoma? To pa menda ni prav. Miki, se boš tudi ti potepal? Hišica je pa imenitna, ni res? Sem vedela, da bo po okusu, vi ste človek, ki se rad ukvarja s čim drugim. Miki je bolj enosmerno uravnan. Ne ti, ti si mali Miki! Ampak tale proslava ima pa bolj propaganden namen, ni res? Seveda, naj nas spoznaj! Saj nisem rekla nič hudega. Kako vse sliši! Pri njem se sluh spreminja od jutra do večera. Pri nogavicah si pa gluhi, ni res? No ja, vi pa res pridite, zvečer smo večinoma doma. Raje prinesemo domov, ali ne, Miki? Doma smo svoji, človek lahko kakšno reče, pa tudi obleči se je treba. Naš televizor nekaj pači sliko. Pa še do včeraj je dobro kazal. Ste gledali sinočnojo komedijo? Kako so bili smešni! Zdaj imajo že kar dobre programe, ali ne? Kje pa ste na hrani, kakor nanese? Saj tako je mogoče po svoje zanimivo. Samo ne vem, če za dolgo. Dober želodec? To veliko pomeni, zares veliko; sami veste. Samo včasih so ribe nezanesljive. Miki pravi, kakor vsaka filozofija. Miki, čez pol ure gre zadnji popoldanski avtobus, potem do večera ne bo nobenega. Bomo šli, ali ne? Zagoreli ste pa lepo, bržčas dosti plavate, Ribič? Si slišal, Miki? Zanimiv človek? Vi pa zares vedno izmislite kaj novega! O, da, ribiči poznajo te stvari, vedno so med ribami. Zelo je prav, da smo se videli, čeprav niti malo ni prav, da ste se tik pred vrati obrnili, če ste že enkrat prišli. Da, v življenju se marsikaj zgodi, česar človek ne pričakuje. Navadno prav to. A bomo že nekako. Le zdravje. Na svidenje. Pa res na svidenje! —

Kljub vsemu sem zdržal do konca. Osvežil me je pravzaprav govornik, neki veteran. Njegovo besedičenje je bila govornica dni, na katere je naslonil svoj spomin, in mi je popolnoma ustrezalo. Seveda teh dni ni več, zgodovina je neusmiljena. Če je v meni še kaj zgodovinskega človeka, potem je ta človek vsekakor tam, kamor so besede zanesle govornika. Zdaj ne bi mogel natančneje povedati, kakšno vsebino nam je hotel posredovati, vendar sem prav lahko izločil svoje zunanje uho in se prepustil njegovemu dvojniku v notranjosti. Nekateri gostje so medtem sedeli pod sončnimi klobuki in srkali pivo, ženski svet si je pomagal s pahljačami. Interesantno, — sem slišal ob sebi, pa nisem pogledal. Godba je pokrila pridušeni živžav in vse druge izraze, ki spremljajo take in podobne dogodke. Nekje so tudi polagali vence na nagrobnike padlih sonarodnjakov, a tja nisem utegnil. Jutri, ko bodo sami v soncu in pelinastem ozračju, jih obiščem. Predvsem zato, da bi povprašal svojega zgodovinskega človeka, kakšen naj bo posihmal najin odnos. Kajti že danes se mi zdi, da sva se polarizirala in se gledava iz daljave. Vendar je prav gotovo, da srkam iz njegove pričujočnosti marsikatero svojo besedo, ki mi je v teh mesecih padala v tale zvezek. Kot nalašč sem ga pred nekaj dnevi pregledal, da mi je svež tudi njegov začetek, ki se je sicer počasi oddaljil v megleno pozabo.

Zvečer sem spet skočil med svoje čeri. Odsevale so v dremežu pojemajočega dneva in v vsakem pljuskju vode sem vedel, da je moj dan izraz njihovega molka.

Prav od daleč so kramljale popevke s terase.

Zdaj se pa začena nekaj grozljivega.

Kolikor vem, bi ustrezalo posebnemu poglavju — saj take stvari se ne dogajajo vsak dan, zlasti pa še ne človeku, kot sem jaz. Zgolj vztrajnostni trenutek, ki me priklepa še naprej na tale zvezek, lahko pojasni, da se poskušam ponoviti, čeprav hkrati nad vse dobro vem, da ponovitve v najbolj resničnem pomenu besede ni. Je pa obenem tudi še nekaj takega kot radovednost. Radovednost, usmerjena na samega sebe, je najhujša strast v človeškem življenju. Mnogi ljudje se ukvarjajo v svojem izrazu le z drugimi — le z nečem, kar je daleč, onstran njih. Jaz jim v tem trenutku ne morem verjeti. Po mojem najglobljem prepričanju — lažejo. Laž je mogoče huda beseda, ker predpostavlja zavestno odločitev. Vendar je v bistvu laž. Pravzaprav človek laže največ takrat, ko misli, da govori resnico. Neizmerljiva slepota! Laž je torej v globljih plasteh, tam, kjer javna sodba opravičuje. Jaz ne govorim o drugem, govorim le o sebi. Tam, kjer sem omenjal druge — naj mi ne zamerijo! — sem upodabljal svoje prisodbe, različice, vzporednice. Torej radovednost. Kako se bom v tej radovednosti predstavil predvsem sam sebi. Samoizpraševanje? O, ne, ne! Nikakor ne! Stik s temi papirji mi ne dovoli takega priznanja. Posploševanje? Prav tako ne: še nikoli nisem bil v koži koga drugega. Videl sem ga samo, s katerim prstom se izraža in katero besedo ima najbolj pri roki. Nič drugega ne vem o njem. Če strmim nocoj v tale papir in se z njim kosam, kdo bo bolj resničen — jaz ali on — je samo bitev, ki je še nisem dokončal. Kot poklicni vojak vem, kaj so bitve v določeni teoriji in praksi. Te bitve pa so svet, o katerem mi nihče še ni dal zadostnega pojasnila. Razblinjajoči se pajek na oknu nekega zimskega večera, zasičenega z odsevom lastnega strahu? Odkrivajoči boben vznesene gneče? Govorica ribiča, ki je pravzaprav le molčal? Premik v vodo in med čeri, o katerih ne vem nič, prav nič? Osnutek dveh galebov na vodi? Znamenje Bobijevega repa pod pahljačo, ki ima povsem drugi razlog? Glogovina, poštar, prilepljen borov grm na steno? Dejstvo, da sem vse to opazil? In še opazil, posebno, zdaj, na tem mojem odmerjenem oddihu, ko se sproščajo telesa in njihove navade?

No, grozljivo, — seveda zame.

Ne maram predpostavljati. Zato se lahko omejim samo na nekaj svojih osebnih predznakov. Pravijo, da je življenje longitudinalna — osiščna usmeritev. Kdo ve. Še nekaj dni sem na dopustu, zelo hitro mi je minil, čeprav bistveno drugače kot druga leta. Tudi lansko leto. Te dni bom porabil samo za to, da se odmerim, odmerim tako, kot po svojih merskih enotah določa trenutek teh dni.

Vidim, da sem zagnan —

Nekako čez sebe samega prevpit —

Takole — —

(konec prihodnjič)

POŽAR NA PRISOJU

(nadaljevanje in konec)

Albin Švic

Veliki srpan . . .

Mislim, da sem takoj drugi dan po prireditvi prestopil tistih deset stopnic do ploščadi, na kateri je grobo izklesana skala s kosom ravne ploskve. Temno rdeče črke, povezane v temno rdeča imena. Imena so znana, čeprav nikogar od teh imen ne poznam. Na podnožju velik venec, nageljni so že povešali glave. V tem soncu ni mogoče drugače. Venec sem prezrl, pravzaprav sem prezrl tudi ploščad in skalo. Tudi kamen je presojen, če je človek prestopil nekakšen prag, ki stoji pred neštetimi vrati njega samega. Splošno je tako mogočno, da prevpije posameznosti, čeprav zunaj njih ne morem niti za korak. Na primer zvezda. Snoči sem se oklenil neke take trepetajoče pike tam gori in se zanihal okrog nje kakor na nepojasnjem nihalu, in moram priznati, da je odtehtala za tisti trenutek potrebe. Pravzaprav je kos kamna samo toliko zanimiv, kolikor daleč je od gore. Prezrl sem torej skalo in njen kos ravne ploskve, pri tem pa kar samodejno razklenil ostanke obklesanega kamenja, da sem lahko govoril. Prhljaj s koščenih prividov, teh preostalih predznakov nekega temnordečega imena, je tako kot misel na najbolj intimna dogajanja. Bil sem lahkoten kot pero — tisti krilati poštar med glogovino je znamenje ljubezni. Vendar pa ta ljubezen terja kar največ: hoče neusmiljeno veliko. Ali sem kdaj vedel, da najbolj nepomemben pregib odseva s toliko sonc (če je to primeren izraz za nekaj, česar ne srečujemo vsak dan)? Komaj se lahko ponavljam. Le s težavo poskušam razlikovati dejstva od tistega, kar je zraven. Med drugim sem menda zagledal ob sebi nekega fantiča, ki je oprl komolca na kolena — gledal je molče in z živim odkritjem. V odkrivajoče segajoči pogled. Dober dan, mali moj! Odrpta usta kot v brezno strmoglavljena steza. Čez čas sta me stresla prepah in mrz — to je bil verjetno odgovor moje lastne kože. Kože, ki pokriva kosti, ki se jih še nikoli nisem dotaknil, še nikoli ne videl.

Večer je najbolj gosta mreža prepletov.

Na terasi je zaigrala godba.

Zazdelo se mi je, da je med godbo in gnečo enačaj. Sploh sem v zadnjem času odkrival čedalje več enačajev, tudi med na videz povsem neustreznimi stvarmi. Na primer med galebom in soncem. Med zvezdo in kamnom. O glogovini sem pa že pisal. Ti enačaji me seveda razburjajo, da komaj ohranjam ravnotežje. Da se komaj določam in razlikujem. Mogoče sem bil utrujen, a spati nisem mogel. Tu se enačaja križata, uničujeta, vendar tudi to bo nekakšen enačaj: ker tičita drug ob drugem.

Nemudoma sem se zavihtel čez prag, premagal tisto kratko daljico do terase in se naslonil na mizo. Kot bi me bil prazen prostor pričakoval, češ prostor ne bo zapolnjen, če bo ostal brez mene.

Godba je igrala.

Beli natararji so švigali.

Če naj bom kar najbolj natančen, se moram za trenutek pomuditi ob vtisu. Miza, za katero sem sedel tako naravno in nemoteno, je stala prav nasproti vrat in tik ob ograji terase, odkoder lahko naravnost spremljaš pregibanje večerno nakodrane vodne površine. In se naravnost dotikaš drsajočega vetriča čez to površino. Tista vrata so namenjena natararjem, saj skozi njih prihaja pijača in jedača — za njimi dišita olje in praženje ribjega mesa. Začuda hitro so bili stoli in mize zasedene. Godba je seveda igrala nepretrgano, tako da so se lahko tudi gostje bolj sproščeno oglašali, ker nihče nikogar ni mogel slišati. Pomislil sem, da je v gneči človek najbolj svoboden, ker zalezovalci ne morejo do živga. Godba je bila postavljena, ustrezno svoji vlogi, na dvignjeni kotlič, in od tam so bliskali čez mize ustrezljivi pogledi violinista, ki je vodil ritem in ton. Močnejši hrup med mizami je potegnil za sabo lok na violini in tako je godba uspevala obvladovati prostor. In luči: obzirno zasenčene. Za občutljive oči, ki ne prenesejo preveč kričečih dražljajev. Vidim, da sem spotoma opazil veliko obrazov, čeprav se nobenega ne bi mogel zdaj spomniti v podrobnosti. V ušesih mi je šumelo, zato je bil vrvež pripraven kakor godba za gnečo. Menda je to vse za tisti vtis.

— Že nekaj minut sem obrnjena proti vam in ves čas zasledujem trenutek, da bi se srečala. Pa Bobi. Nič niste opazili. Spodvil je rep med noge in krožil z očesom med mano in vami. Tako razumen je, da se mi kar smili. Ker ne zna govoriti. Imam vtis, da bi takoj spregovoril, kakor hitro bi odprl usta. Vi pa ste videti utrujeni, najbrž ste danes nekoliko pretiravali s plavanjem. Sicer je utrujenost po plavanju zdravo znamenje, saj človeka potegne iz njegovih obremenitev. Najbrž uživate v tej utrujenosti. Zelo vam privoščim. Še sama bom poskusila doseči vaše izkustvo. —

— Oprostite, tale gneča. —

— Da. Toda nekaj dni vas že ni na spregled. Zadnjič ste si pa privoščili izlet? Ko bi vedeli, kako je Bobi gledal za vašim avtobusom! Jaz delam krajše izlete, a sem se kljub temu že odločila, da stopim na kakšno izletniško ladjo in se potegnem do kateregakoli otoka. Otoki so posebno vabljivi, lahko jih z očmi obhodiš. Zadnjič ste imeli neko knjigo v roki; ni navada, brati kar na cesti, med hojo. Brez dvoma zanimiva knjiga? —

— Človek v veselju. Fantastično. Takó fantastično, da sem prepričan, da sem si jo izmislil jaz sam. Znanost. Fantazija tisočletno popotovanje s svetlobno hitrostjo na neko zvezdo v meglenici Centavra, kjer je, kot kaže, drugačen svet. A svetloba človeka tako pripravi, da je potem lahko doma povsod. Nekaj čisto verjetnega, če človek sam sebe povpraša za svet, pa nekaj neverjetno pogubnega, če se iztrezniš od vtisov. Tisti, ki je izmislil to zgodbo, mora biti nekje na robu, prav daleč na robu pogube. —

— Zanimivo. Kdo ve, kako bi se moj Bobi vedel na takem popotovanju, spremenjen v svetlobo in daleč od mene! —

— Je vseeno. Če velja za mačko in miš. —

— Tudi jaz sem že brala o podobnih zadevah. Kdo ve, koliko resnice je v tem. A nekaj bo že res, če se človek tako prizadeto ukvarja s tem. Moral je dosti premišljevati in brati, zakaj bil je prepričan, da človek mora iskati izhode vedno prek svojega roba, sicer se bo večno razburjal ob vsakem mušičjem piku. Prav tako je rekel. Vi ste gotovo znanstvenik, imate nekaj —

— Ne. Moj poklic je čisto drugačen. Prav to je tisto. Ko me postavi kaka priložnost v povsem drugo ozračje, kot je moje, se mi vedno dozdeva, da me spremlja nekakšen pribočnik, ki se ga potem ne morem otresti. Bolj udobno je drugače, nič ne rečem. Abotno je za zrelega človeka, da se meša v delo drugega, kjer ni doma. Če pa se to zgodi, vedno nastane zmešnjava. —

— Strašna stvar je revolucija. Ste bili zadnjič na proslavi? Jaz sem bila tja od govora pa tja do spomenika. Kdo neki je bil tisti, ki je govoril? Prav gotovo kateri od revolucionarjev? —

— Poglejte: malenkost. Vedno je nekaj prihajalo in vedno nekaj prihaja. Mene najbolj prevzema dejstvo, da vedno nekaj prihaja. Vsakokrat, v vsakem ljubem trenutku. Ko sem bil takrat pred spomenikom, je postal kamen tako prosojen, da sem onstran njega lahko videl pomenek s temno rdečimi imeni. Zgodovina prihaja mogoče res samo takrat, ko raztalimo spomenike, vendar prihaja. To je grozljivo. Mene stresa mrz pred zgodovino, saj človek ne more postati spomenik. Revolucija je malenkost, človek v revoluciji je groza: ker ni hotel postati tisto, v kar se je spremenil, v zgodovino; hotel je postati trajnost. —

— Komaj razumem. Nisem bila v revoluciji. —

— V nekem trenutku revolucije sem opazoval jelena. Jeleni so bili naši sopotniki, v svojem svetu. Prav gotovo je imel za seboj vso kolono, vso svojo družino, zakaj tik na robu goščave, ko naj bi prestopil na travnato planoto, je zastal z ostro dvignjeno glavo. Sijaj tega ostrega obrisa pa je tudi pomenil, da stoji na tleh, ki jih dobro pozna. Potem se je obrnil in izginil. Nekje pozneje se bo spet prikazal, da bi izterjal svojo navzočnost. Zato sem sprožil petelina na kraljestvo gradov v oblakih. Takrat sem postal, mislim, revolucionar. Potrditev revolucije. Ker sem okusil kos nerazrešljivega mesa. Njegov pomen in drugo vsebino. Tisto noč sem potem vonjal cvetje in gledal zvezde. Z istim očesom, z istim vonjem. Človek ni nič, če je škorenj. Je takrat človek, če se ozre za vzporednicami. —

— To pa lahko razumem, gospod! —

— Godba spet igra. —

— Res. Godba za ljudi. —

Bobi:

Ustrežljiva živalca. Vsekakor je hotel biti navzoč. A njegova navzočnost tokrat sploh ni motila. Nobena navzočnost navsezadnje nikogar ne moti, če se ujema s skupnimi stikališči. Mislim, da je razumel prav tisto, do česar sem se z muko dokopal sam: do neke splošne trdne točke, v katere znamenju se lahko razumem. Njegov rep je v počasnem, a enakomernem ritmu pahljačasto drobil ozračje pod mizo, kot bi bil točka na najbolj varno pritrjenem nihalu. Prav gotovo je razumel, saj je nagibal pogled v tisto smer, kamor

se je obračala moja dlan. Govor je neznansko pomemben, če se v njem izražajo toni samogovora. Je večja povezava kot vse ceste, reke in morja. Danes sem posebno vznemirjen zaradi svojega miru, zaradi gotovosti, s katero pišem. Lahko da je tisto grozljivo, h kateremu se nazadnje bližam, tako jasno, da je že kar resnica. A godba je igrala in mnogi pari so se v njej prestopili. V skupni imenovalec. V samoto, ki je zunaj nas.

— Ko sem bila mlajša, sem vedno plesala. —

— Da. Ritem je zelo zelo neenoten. —

— Skoraj nerazumljivo: a vsakokrat ustrezen. —

Sklenil sem, da ostanem do konca. Kakor hitro mi je namreč zabobnelo v ušesih in so se vse mišice na čeljustih napele v dokončen skok, da bi zbežal, sem sklenil: do konca ostanem. Ni v moji navadi ponočevanje v tem pomenu besede in sem na splošno take narave, da sta mi dovolj dva vtisa, vse drugo lahko slutim in si predstavljam. Sem torej človek splošnih potez, na njihovi liniji lahko utrujam sebe in druge s posameznostmi. Tisti večer pa sem vztrajal, mogoče samo zato, da bi se enkrat videl, kakšen sem na koncu kakšnega dogajanja. Spotoma sem slišal natakarkarja, kako je zagotavljal zaskrbljenemu gostu, da nocoj čas ni omejen. Do jutra bo. Do razpoloženja zadnjega, pa čeprav edinega gosta. Na to pravzaprav nisem pomišljal, čeprav je res, da sem z zanimanjem slišal.

— Pravite, da je Bobi zvesto spremljal pot, po kateri je drsel avtobus. Avtobus mojega ponesrečenega obiska. Vi poznate vašega spremljevalca: ste lahko prepričani, da se je zanimal zame, ali pa je mogoče v tej poti videl še kaj več — pomenek s svojim lastnim prostorom? —

/ Kako se je utrnilo to vprašanje, bo najbrž za zmerom uganka. Danes, ko s te mize, za katero pišem, obnavljam gotovosti tistega trenutka, je to vprašanje vsaj toliko nerazumljivo kot moj ponesrečeni obisk. Sem odklonil srečanje, da bi se izognil najlepših podrobnosti? Zlomile bi tole uravnanost, ki se mora steči do nekega konca. Brez nje bi se pa razkrojilo nekaj usodnega. Usodnega, — ta beseda moti, a nimam drugega izraza. Če je svoboda, potem je tudi ta beseda kot plesniva srajca, ki je nekoč morda krasila o praznikih. Skratka, o vsem tem lahko nižem samo besedo na besedo in se slepim, da odkrivam. V resnici sem pa tako daleč kot na začetku. /

— Ah, ne: vas je pač spoznal! —

Mislím, da se ne motim: razstrla je svoje preproge, — takole:

— Navdušena sem, ko ugotavljate, da je moj zvesti spremljevalec. Vendar pa me hkrati že dregate tja, kar s težavo obvladam. Našla sem ga na cesti. Ampak če mislite, da je postal predmet, kot je mogoče steklena vaza, ki sprejema rože, dokler ne ovenejo in jih ne odvržemo, sama pa ostane le osamljena obrtniška tvorba, ki ni nikomur drugemu potrebna razen stanovanjski osami na petem nadstropju —. Kdo je komu spremljevalec? Jaz sem bila verjetno močnejša. Močnejši je obrtnik trenutno manj močnemu. Bobi! Ali res tudi ti blodiš od obrtnika do obrtnika, da bi se ustavil pri tistem, ki bo manj obrtnik in več vinogradnik? Kako sem zmedena! —

/ Če ni samo moja domišljija, sem se s tem bitjem že srečal. Tedaj je namreč prenehal s svojo pahljačo pod mizo, dobesedno se je ustavil, in kot da načeloma sledi neki zastavljeni danosti, je uporabil smrček in očesi, s katerima je zabodel. Bil sem enak pred enakim. Takoj sem ugotovil, da so možnosti najširša njiva, iz katere kot iz posrednika rastejo žetve. Navsezadnje to ni nič novega. Kovač je skoval kavelj, na katerega so obesili vola. Kavelj je požrla rja na nekem gnoju — kaj bi se o tem menili! Pragozd se veča. Čedalje bolj je nejasen. Moram do konca: srečal sem ga. /

— Še eno vino bova popila, gospa. Človek namreč trči ob zid, to je njegova narava. Potem hoče preskočiti, kar je sam postavil. Poglejte, velika težava je v tem. Vino pa zaustavi človeka, da se lahko pripravi za skok. Vi ste prav gotovo že slišali, kako sproščeno zadiha človek, ko se postavi v odvisnost prav nezatnega dogodka. Vseeno, če je prometna nesreča, ali trčenje dveh kozarcev. Ta odvisnost je svoboda. Zdaj vem, da sem na vsako okoliščino pripravljen, in ne samo to: tudi poklican. —

— Imenitno. To steklenico plačam jaz. —

Lepo sva se pomenkovala. Medtem ko je godba igrala in ko se je prostor drobil na zasebne celice, pač zaradi skupnega vetra, ki je kolobaril nad mizami, sva dobivala vsak trenutek več zasebnosti tudi midva, zasebnost pa je določala vsebino: obleke, kravate, dieta. In še veliko drugih zasebnosti. Kot imam jaz rad lepo kravato, tako ima moja sobesednica rada lepe halje in klobuke. In neskončno smešna ali pa neskončno resna podoba: ko sva omenila ledvice, je Bobi poskočil.

Ne bom pozabil: v vsaki najbolj sproščeni poskočnosti tiči v zasedi najbolj uničujoča groza. Kot bi me kdo polil z raztaljeno lavo, ki v trenutku okamenj v oklep, v kamniti, železni oklep. Tako sem se spremenil v kavnitega konjenika, ki nima niti enega koraka več. Groza ni tisto, kar ogroža, temveč tisto, kar preseneča. Sprevidel sem, da sem pozabil na vse desettisoče posameznosti. In na to, da bi se vprašal, katera med njimi je bolj osrečujoča. Če sem človek, kaj tisto? Že danes, če sploh ne upoštevam jutri, moram dihati. Manjkal je ribič, zakaj neki ga ni nocoj med nami?

Takrat pa je pes spod mize poskočil in se mi postavil naravnost v krilo. Ne kot gost, temveč kot gospodar. Pokazal mi je zobe in zaokrožil usta, danes vem, da je govoril. Bil je hitrejši od mene. Nekje v temnem kotu se mu je ponudil obraz, ki ga je potrdil. Prav dobro vem, danes, ko se odločam dokončno, da je lestev samo ena. Če vidiš izraz česarkoli, ga takoj razvozlaš. Jaz sem v njem takoj vedel, kaj bom storil. In sem tudi storil. Za prostor je bil splošni preplah, za mene groza. Groza tistega trenutka in resnica.

A še vedno bo odprto: zakaj je bilo potrebno?

Samo kratek uvod:

Temna goščava na plesišču kot vedno. Hrup saksofona in njegovih poklicnih spremljevalcev — brez dvoma ustrezen odziv v polnočni uri, ki je zbrala ljudi, da bi jih osvobodila njihovih samotnih celic. Prav do polnoči nihče ni zapustil terase. Vsekakor so se tudi drugi reševali na terasi. Tudi

ljubezen. Dim pa je potreben, ker zasenči opozorila. Ta so namreč več kot neprijetna, so uničujoča. Človek je otrok valovanja — v njem dobiva noge in besede. Dim — najbolj preprost izpušek vsega dihanja. Ko sem se pognal nad mizo pod vplivom silovitega zahtevka iz mojega naročja, je bilo vse enakomerno in samoobsebi umevno. Nekateri pari so se srečavali z ustnicami, drugi so sklepali boke z boki. Mize pa prepolne besed. Od antike do veselja, — če je v tem sploh kaj razlike. Nekdo je pohodil nehote mehke podplate, a ta dogodek se ni mogel opaziti. Sploh je bilo samo splošno, posameznosti so bile izločene. V taki izločeni posameznosti sem se znašel jaz.

Kritični dogodek:

Prav na istem vhodu, skozi katerega sem nocoj tudi sam prispel v ta prostor.

Resnici in sebi na ljubo moram biti do konca verodostojen. Zakaj, če te zapiske ponevedoma kdo dobi v roke (včasih nekateri papirji doživijo prav visoko starost), naj dobi v roke dejstva in ne samo neke sanjarije nerazumljivega trenutka. Ko sem se pognal kvišku, je mali Bobi obliznil sprednji konec svojega smrčka in takoj za tem poskočil v krilo moje sobesednice. Verjetno je spoznal gibala mojega ravnanja. Sklepam, da sem ga pomiril s tem postopkom, ker je nadvse sproščeno dovolil, naj ukrepam naprej, ne da bi čutil potrebo mešati se v moja dejanja. Vedel je, kaj bom storil!

Tik ob vhodu se je namreč napela — kot naboj z jasnega — po številu ljudi drobna gneča, sicer pa tehtna in težka. Podnebje polnočne poletne pripeke in dim pregretih teles. Bilo je kar krepko čez polnoč, a ljudje so bili še vedno v kratkih srajcah — to ni nikogar motilo, saj je človek praviloma na oddihu zato, da se upre siceršnjemu vsakdanjiku, ki ga je tako že preveč in čez glavo. Tam pred vhomom, natančneje: tik ob vhođu, je stal natakarkar, ki sem ga v tem hipu prvič opazil. Ni bil tisti, ki nam je stregel, bil je torej neki drug natakarkar. Pozneje sem imel priložnost izvedeti, da je bil šef točilnice. Popolnoma soliden človek; z držo in raznovrstnimi priložnostnimi pokloni, dokaj natančno odmerjenimi, je takoj na prvi pogled pokazal, da se je obrti izučil zares natančno in zagotovo. Proti meni je bil obrnjen v levem profilu, tako da sem lahko videl vsako potezo obraza in njeno spreminjanje. Obrtit ni bil samo po obrazu, ampak tudi čez teme, pa je njegova lobanja pod križajočimi se lučmi dajala vtis skrbno oblikovanega človeka, takšnega, ki izraža samo tisto, kar je v določenem trenutku primerno, se pa ve že vnaprej, da je pripravljen na vsako morebitnost. Kontrast bele srajce s črnimi hlačami je bil seveda popoln. Ta natakarkar je torej zelo pozorno gledal proti drugemu človeku, ki je bil pa dosti manj ugleden. Iz te daljave sem se lahko prepričal, da je gost, in to eden takšnih, ki se morajo od časa do časa utrujati, da bi sicer lahko prenesli svoj mir v zasebno določenem življenskem ritmu. — Gospa, poglejte, — sem opozoril sobesednico, — to je razlog za Bobijev nemir. Zivalca ima izreden občutek za vznemirjenje. — Pa še kako! — je gospa pritrdila, zakaj tudi ona je, potem ko se je ozrla proti prizoru, opazila med natakarkarjem in tistim

gostom postavljenega volčjaka. — Kako imenitno je to videti! — se je navdušila, — to pa res moram videti! — Godba je seveda prenehala igrati in pari so na plesišču zastali kar tam, kjer jih je zatekel zadnji plesni korak. Potem je volčjak pogledal navzgor, naprej proti svojemu gospodarju (tako je bilo očitno, da je gost njegov gospodar), nato pa še proti šefu točilnice. Pa se je zato za pol koraka odmaknil, pri tem pa zaradi ravnovesja rahlo dvignil obe roki, da bi poudaril pomen besedi, s katerimi je pravkar odmerjal svoj odnos do nerodnega gosta. In je zares čudno, da sem vsako besedo razumel, kljub mizam, ki so štrlele med mano in njim. Vendar sem moral bliže. Ko so drugi ljudje ostali na svojih mestih, tako sem jaz po določeni zakonitosti prestopil s svojega sedeža, rekel bi, v neznanu.

— Zelo mi je žal, — je zatrjeval natakarkar. — Zelo mi je žal. Prepovedano je, gospod. Pse je prepovedano voditi v lokal. —

— Jamčim za njega. Nikomur ne bo storil žalega. —

— Ne smem. Ne morem. Ne gre. —

— Kdo pa si ti, če smem vedeti? Kaj hočeš od mene?! —

Poklon, vljuden, a odločen.

— Jaz sem šef točilnice. —

— Natakarkar! Kozarec vina za mene in kost za mojega volčjaka! —

Bil sem popolnoma blizu in moja bližina je brnela kot napeta struna. Šef točilnice se je upiral, gost se ni maral pomiriti. Ko sem pomislil, da se bo mogoče gost vdal in bo popustil, me je poškopila mrzla prha. Zakaj nepobitno je res, da se je v tem vozlu zadržnilo toliko niti — — Spremljajoči glog ob cesti, borova krona na čeri, zajec v snopu avtomobilske luči, samogovor na ribiški barki. Gugajoči se Matjaž v tisti napeti soseščini, živi žarek na oblakih v meglenici Centavra. Na čelo je pritisnila gneča kot na zapah, ki ga je treba vdreti.

— Sem navaden gost. V prostoru, ki z njim životarim, bom moral prevpiti še marsikatero noč, zato se ne mešam v tuje zadeve. Imam jih sam zase dovolj. Sedim tamle pri srednji mizi — vi sami veste, kaj so duhovne kopeli. No, pa brez uvoda. Jaz bi svojo vest pomiril, če bi vsi sprejeli soseščino tega psa brez ugovorov, neka globoka žalitev je v tem, sam pravzaprav še vedno tipam, v čem. Rad bi vam pojasnil, mogoče je izločenost zato tako nasilna, ker je tako jasna —

Poklon, vljuden, tokrat proti meni.

— Oprostite, a kdo ste vi? —

— Gost. Tukajšnji gost. —

— A da. Poznam vas. Spoštovanje. Tisti s knjigo na ulici? —

— Tudi. Imam namreč pretirano hude težave. —

— Žal mi je. A zato ni treba begati drugih ljudi. —

Poklon, vljuden, zelo naravnost.

Pravite, da begam ljudi. Zelo mi je žal, če je res. Sam nimam tega občutka. —

— Tukaj se vse ve. Vi bi glede na svoj položaj predvsem morali vedeti, kaj je red. Ga niste ustvarjali tudi vi? Zdaj ste pa našli prav mene, da bi še mene begali. Vam ni dovolj ribič? Oprostite, po vseh pivnicah dokazuje,

kako je neka knjiga — prav tista knjiga. Miličnikom in drugim spoštovanja vrednim ljudem se smeje naravnost v obraz. Pa dama s tistim Bobijem? Sklicuje se na vas, češ takšen človek že ve, ker je znanstvenik. Ampak mi vemo, kdo ste, tukaj se vse ve. Jaz naj bi navsezadnje zardeval pred sodnikom za prekrške? Ne, o tem niti besede več! —

Poklon.

— Sem prepričan, da ste na napačni poti. Poglejte, jaz sem bil zelo dolgo in udobno prepričan, da voda dolbe svojo strugo zato, da bi iz nje nastala reka. Slikovito, ali ne? Zdaj na primer mislim, da je reka samo tisto, kar je izterjala voda. —

Poklon.

— Ampak, prosim vas, kaj ima voda opraviti s tem zastrašujočim volčjakom tu?! Prosim vas, sedite nazaj za svojo mizo, naročite si še kozarec vina, v trenutku vam bo postreženo. Toda za tole točilnico sem odgovoren jaz, kar pomeni, za varnost in dobro počutje vseh teh gostov, ki jih zdaj tako po nepotrebem motimo. —

— Da nima opraviti — —? —

Smeh.

Poklon.

Godba je spet zaigrala in pari so spet nadaljevali. Eksplozija smeha me je seveda morala razvrednotiti. Zakaj eksploziven smeh je znamenje slepe ulice in poseg v še neobdelani prostor. Dokler se spet ne zgosti do viška nekaj, kar ima omejeno gostoto. Razvrednotenje pa je prav nasproten pojav. Nenadoma izprazni že doseženo gostoto in človeku vzame sapo. Treba je takoj ukrepati, ker bi se sicer zadušil, izgubil. Ukrepal sem pač tako, da sem odrinil šefa točilnice stran, in ko sem spet prišel do svoje nove sape, sem odločno zahteval, naj se spoštuje tisti red, za katerim tako negotovo tipljem. Pri tem nisem prav nič računal, kakšne učinke bom sprožil. — Gospod, — je zajeceljal natak, — kakšna vrhunska nespodobnost! — Prijel me je za roko, kar je pomenilo, da sem se zapletel v spopad in svojo doslejšnjo uravnanost prenesel na najbolj navadno fizično področje. Moja telesna moč ni kdove kakšna, že dolgo je nisem preizkušal, tokrat pa se je izkazalo, da je še uporabna, in moram najbolj iskreno priznati, da me je poživila, poživila vse, kar je mojega, tako kot po dolgi suši poživi dež že obnemoglo travo na travniku. To je bil vzrok, da sem začeti spopad nadaljeval z naraščajočo ihto. Držala sva se z natak, za ramena in njegovo zariplo lice je puhalo naravnost vame, medtem ko sem jaz stisnil zobe in nekaj sikal — verjetno se ne bom nikoli mogel spomniti, kaj. — Vi žalite, — je kričal natak, — vi motite javni red, vi ste proti javnemu redu nasploh, vi hočete podirati javni red, vi delate atentat na osebno varnost, vi ste nasilnež, vi hočete goste, vi ste proti napredku, vi ste proti poštenemu delu, vi begate lojalne občane, vi ne spoštujete človeških norm, vi ste klatež in ponočnjak, vi ste alkoholik — — — vi, vi — — —! Kaj ni nobenega miličnika?! — Karneval. Tako mislim. Ko je natak kričal in jaz sikal vanj, je godba zaigrala še glasneje, naju pa je obkrožilo nekaj ljudi, za vsak primer. Gost s psom pa je verjetno ugrabil prvo priložnost, da se je odstranil.

Izginil je, ker ga v nekem trenutku, ko sem hotel ugotoviti, kako se vede, nisem več videl, pa tudi pozneje ne, do tega trenutka. Nazadnje je seveda moralo priti do tistega, kar se je zgodilo. Na vhodu se je prikazal miličnik strogega obraza in miličnik je ukrepal nadvse učinkovito. Zakaj niti vedeti ne morem prav dobro, kako sem se usedel na klop na miličniški postaji, kjer sta dežurala še druga dva miličnika. — To je tisti, — me je prijavil prvi, — motil je javni red. — Tujec? — Ne, naš. Prav dobro govori naš jezik. — Ne bo dolgo trajalo, tovariš, samo do jutra. Ko pride sodnik za prekrške. — Je pijan? — je vprašal dežurni prvega. — Ne kaže. Vendar bo treba odvzeti kri. —

Nekaj zelo narobe je. Mogoče eden najhujših nesporazumov.

Še zadnja postaja.

Če bi bil tisto noč zaspal na miličniški postaji, se ne bi bil več prebudil. A narava je sama po sebi poskrbela za nadaljevanje, zato mi ni dala zatisniti očesa. Najprej sem obnovil vse glavne točke dogajanja, potem sem se na vsaki točki ustavil, da bi jo lahko primerjal, bolj prav, da bi našel primerjavo, ob kateri bi jo vrednotil. Drugo je vse megleno, nejasno. Nejasnost je verjetno rešitev, kjer v njej lahko zaživijo tudi druge oblike. Nejasnost ne izloča nikogar. Sem torej prav dobro ponovno ugledal nezaznatne prehode iz noči v jutro. Ker sem bil sam v dobro določeni, zavarovani celici, sem lahko prisluhnil tistemu, kar sem moral sprejemati. Ko je bila še noč, sem natančno slišal, kako so se gostje vračali — glasno so govorili in med drugimi besedami sem razločno zaznal besedo pes. Torej priče. Pogovarjali so se o dogodku. V tem trušču je tudi nekdo potrkal na moje okno (prav dobro je vedel, katero je pravo, čeprav je bilo zamreženo in zastrto z mlečnim steklom). Ta je kričal: Jaz sem natakar! Jaz sem šef točilnice! Jaz spoštujem javni red in osebno varnost svojih gostov! Nihče mi ne more v tem kaj oporekati! Naj ostane za zidom! Zahtevam zadoščenje! To ni za sodnika za prekrške! To je kazenski prestopok! Prestopok zoper javno varnost in red!

Zelo veliko sem moral torej razumeti.

Sodnik za prekrške je bil že o vsem popolnoma natančno obveščen. Ko so me poklicali predenj, je sedel za pisalno mizo in bobnal s prsti desne roke po ravni leseni ploskvi. Ko pa me je pogledal z očitno ne dovolj prespanimi očmi, je stisnil svojo desno roko v pest, da se je koža nevarno napela in nad členki prstov spremenila v blede, okrogle jagode. Tako delajo ljudje, ki imajo dosti dela in zato preveč napete živce.

— Moje spoštovanje, — mi je pokazal roko.

V tem položaju sem seveda moral počakati.

— Zelo zelo mi je žal, tovariš. Nič, nič: vse vem. Vaše generalije so popolnoma jasne. Moja dolžnost je, da poznam generalije vsakogar, ki biva v naši srenji. Vi sicer živite v našem glavnem mestu, tam ste zaposleni in pristojni, tukaj imate le na vzhodnem robu mesta svojo vilo, ki jo potrebujete za prepotrebnih oddih o počitnicah in praznikih. Spričo tega seveda ugotavljam s popolno pravico, da vam družba sicer in naša občina posebej nista ostali dolžni za vaš prispevek v revoluciji in porevolucijskem obdobju. Imate

sina, študenta filozofije, ste vdovec že deset let, imate avtomobil, ki ga v letošnji sezoni niste uporabljali v tem kraju, v sosednjem mestu so na počitnicah vaši znanci, pravzaprav vaš poklicni tovariš. Zadnjič ste ga hoteli obiskati, pa ste se vrnili s prvim povratnim avtobusom. V zadnjem času dosti pišete, imate pa zelo lepo število znancev, ker ste prijazen človek in mož zaupanja. In tako naprej, podrobnosti niso važne. Zaradi podrobnosti se tukaj navsezadnje tudi nisva srečala. —

— Oh, — sem dahnil naravnost na pisalno mizo.

— Zelo, zelo mi je žal. Pa ne zato, ker so me ponoči zbudili takoj po nesrečnem dogodku, ampak predvsem zaradi vas. Že dlje sem upal, da se bom seznanil z vami, na vas so me opozarjale mnoge laskave izjave naših občanov. Je seveda nerodno, ne zamerite. Odločil sem se, da na svojo odgovornost celo zadevo omejim na postopek za prekrške, čeprav so nekatera vplivna mnenja — kot je na primer mnenje šefa točilnice — bolj prijazna širši razpravi. Saj razumete, vi ste razumen človek. Če je namreč dogodek del celote, potem je kaj lahko mogoče ob vsakem dogodku razpravljati tudi o sami celoti. Kakor tiste demonstracije nocoj pred vašim oknom: o javnem redu, odnosu do občanov, odnosu do dela nasploh, odnosu do lojalnih oseb. Ampak to je moja stvar. O tem odločam jaz. Zato mi je zelo, zelo žal. —

— Ampak, tovariš sodnik. Če ni pri vsem tem zelo usoden nesporazum. Jaz se namreč že dlje časa nadvse zavzeto ukvarjam z nekaterimi vprašanji, ki gotovo zaslužijo pozornost. Ne gre za dilemo smisel-nesmisel. Ta dilema je zame povsem tehnično vprašanje. Gre za odnos oblikovanega proti drugemu oblikovanemu. To pa je nekaj novega. Zdaj iščem samo še postopek, zato sem zahteval od sebe, naj sodeluje. Navsezadnje, skupaj bova delala obračun. To je tisto —

— Razumem. Prav zato. Prav zato tudi ni zapisnika, saj sami vidite. Verjetno bom najbolj ustregel sebi in vam, če, kot rečeno, zadevo omejim na postopek za prekrške. To pa je tudi vse, kar lahko storim za vas. In če se strinjate s tem, potem bo prav, da popišete tele drobne stvari in da sprejmete odgovornost za neke odškodnine, ki so nujne: žalitev osebnosti, za prestani strah, splošno zadoščenje, miličnikovo intervencijo. —

Poklon.

Tudi moj.

— Podpišem. —

— Moja dolžnost je, da vsakomur, kdor mora imeti pomenek z mano, dam tudi moralni poduk. Moj moralni poduk bi bil v vaši zadevi zelo preprosto: najbolje je imeti zvezek pri roki in v tem zvezku utirati smer, ki se zdi sprejemljiva. Zvezek je sicer zasebna zadeva, je pa najbolj zvest sodelavec pri zadrževanju gordijskega vozla. Zato ima določene zgodovinske svoboščine. Mi smo pripravljani spoštovati gordijske vozle. —

Danes sem bil na pošti. Poravnal sem račune in odposlal opravičila.

Zvezek gre h koncu in z njim tudi odrezek nekega dogajanja. Zdaj mi je najbolj pri roki loščilo zidov, v katerih sem rasel. Še nocoj odrinem, to je najbolj primerno zagotovilo za jutri, ki bo nekje na drugi strani. Če se sin

vrne, bo našel sporočilo in se bo znal ravnati po njem. Danes je bleščee opojen dan. Prostor, ki mi je še na razpolago, naj posvetim njegovi bleščavi, bleščavi tega dne. Zakaj bežimo na sončne planjave? Ves svet beži na sonce. Sonce ustreže vsakomur. Na soncu lahko premišljujemo in se upiramo. Sonce povezuje, ker ni hotelo oblačiti. Na soncu je najbolj pristna neposredna koža. Kdor je okusil kdaj, po čem dišijo čebele, bi moral zapreti okna, da bi se opomogel.

Verjetno je to zadnji zvezek.

Preveč.

In premalo shrljivo.

Nedoločeno.

(Konec zvezka).

P r i p i s. Ko sem prebiral tale ne preveč zajetni zvezek, sem se najprej vprašal, če njegov obseg ustreza vsebini. Najbolj zato, ker me z rajnkim vežejo nekatere globlje stičnice. Bila sva namreč skupaj nekaj let, ko sva se lotila spreminjanja sveta. Ker je eno življenje vse preveč prekratko za tako obsežen program, sva seveda ustrezno spoznanjem in sproščenosti poenostavljala. Potem sva se oba z vsemi oblikovanimi silami ugnezdila v predstave. Veličastno. Toda predstava je enkratna, kot kaže, in vsak naslednji postopek je brazda v celino.

Takole:

Takoj po novem letu je zahteval, naj sin presedi ob njem. Spoštuječ še nekako vir svojega bivanja, je ustregel svojemu očetu. Ena noč namreč v življenju nič ne pomeni. Lahko bo poživljajoča kdaj pozneje. Potem se je razvozlat nekakšen nerazumljiv samogovor, ki je trajal do jutra. Kakor hitro pa je zasvetil dan, je odločno ukazal, naj takoj dvigne zavese, s katerimi se ni nikoli rad ukvarjal. To, kar je zunaj, naj bi prenesel navznoter. V tistem trenutku pa je tudi zasijal, kot bi bil dosegel eno največjih bitk: podredil se je vzhajajočemu dnevu. Verjetno ni imel nobene druge besede pri roki, zakaj besede so omejene: rekel je namreč, da je treba imeti, čim več imeti. In da ima največ tisti, ki je usposobljen brez meja gledati. Zaton trenutka naj bi bil pomiritev.

Potem pa smo nadaljevali, kakor pač vemo in znamo.